

Sisekaitseakadeemia

Politsei- ja piirivalvekolledž

Jaanika Porn

PK090

POLITSEI- JA PIIRIVALVE SEADUSES SÄTESTATUD
MEETMETE RAKENDAMINE KOOLIDES NARKOOTILISTE
AINETE JA NENDE TÄRVITAJATE LEIDMISEKS

Lõputöö

Juhendaja:

Irina Punko BA

Tallinn 2012

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Kolledž: Politsei- ja piirivalvekolledž	Kuu ja aasta: juuni 2012
Töö pealkiri: Politsei ja piirivalve seaduses sätestatud meetmete rakendamine koolides narkootiliste ainete ja nende tarvitajate leidmiseks	
Töö autor: Jaanika Porn	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas.
Allkiri:	
<p>Lühikokkuvõte: Lõputöö on 44 lehel koos lisadega ning eesti keeles. Lõputöö aktuaalsus ja uudsus seisneb selles, et PPVS on hetkel kehtinud kaks aastat ja seni ei ole põhjalikult uuritud politsei järelevalve meetmeid, mida saaks kasutada koolides uimastite ning nende tarvitajate leidmiseks. Autor on lõputöös analüüsinud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete levikut Eesti koolinoorte seas erinevatel ajajärkudel ning toonud välja 2010. ja 2011. aasta alaealiste narkosüüteoed. Selline valik on tingitud asjaolust, et PPVS hakkas kehtima 2010. aastast. Käesoleva uurimustöö eesmärk oli analüüsida, kui tõhus on politsei järelevalve meetmete kohaldamine PPA Lääne ja Põhja prefektuuri ametnike seas. Samuti tõi autor välja seisukoha, et politseiametnikud ei teadvusta endale, milliseid võimalusi sätestab PPVS-s narkoainete ja nende tarvitajate leidmiseks õppeasutustes. Töö autor viis eesmärgi saavutamiseks läbi kvalitatiivse andmetekogumise meetodi – küsitluse. Küsitluses osales seitse Lääne ja Põhja prefektuuri korrakaitseametnikku, kes igapäevaselt puutuvad kokku narkoväärtegede menetlemise ning ennetusega.</p> <p>Politsei järelevalve meetmete rakendamine on just nii tõhus, kui teadlikult ja oskuslikult suudavad ametnikud seda rakendada. Antud uurimusest selguski, et küsitluses osalenud politseinikel puudub narkootiliste ainete ja nende tarvitajate avastamiseks PPVS-i meetmete kohta teadmised. Kuna küsitlus viidi läbi vaid kahe prefektuuri tööpiirkonnas, siis järeldusi kogu Eesti kohta teha ei saa. Analüüsides uurimustöö tulemusi, selgus, et välja valitud ametnikud ei olnud teadlikud, kuidas ja millistes olukordades PPVS-is sätestatud järelevalve meetmeid rakendada. Samas peaaegu kõik vastanutest nimetasid oma teadmisi PPVS-ist heaks ning oskasid seaduses sätestatud oma töös kasutada.</p> <p>Ettepanekuna tõi autor välja, et korraldada tuleks õppepäevi politseiametnikele kui ka haridustöötajatele, et uimastitega seotud juhtumeid paremini lahendada. Lisaks kaasata kriminaalpolitseinikke politseioperatsioonide ja üksikjuhtumite lahendamise juurde. Koostöös kriminaalpolitseinikega on suuremad võimalused avastada isikuid, kes alaealistele ning noortele narkootilisi aineid vahendavad. Järgnevalt võiks sarnase uurimustöö läbi viia PPA Ida ja Lõuna prefektuuri ametnike seas, et saaks järeldusi teha kogu PPA kohta.</p>	
Võtmesõnad: politsei järelevalve meetmed, narkootikumid, kool,	
Võõrkeelsed võtmesõnad: методы наблюдения со стороны полиции, наркотики, школа	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud	Allkiri:
Kolledži direktor:	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja:	Allkiri:

SISUKORD

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON.....	2
SISUKORD.....	3
MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU	4
SISSEJUHATUS.....	5
1. NARKOOTILISED AINED JA NENDE LEVIK NOORTE SEAS	7
1.1. Narkootilised ained ja olukord Eestis.....	7
1.2. Narkootiliste ainete käitlemisega seotud süüteod 2010-2011 a 10.-18. aastaste seas	10
2. POLITSEI TEGEVUSE ÕIGUSLIKUD ALUSED	14
2.1. Politseiseaduse (PoS) lühituvustus.....	14
2.2. Politsei- ja piirivalve seaduse loomise eesmärk ja lühituvustus	16
2.3. Üksikjuhtum ja politseioperatsioon.....	17
2.4. Narkootiliste ainete avastamisel ning narkojoobe tuvastamisel kasutatavad meetmed	18
3. UURINGU METOODIKA JA ANALÜÜS	27
3.1. Uuringu meetodika ja valim.....	27
3.2. Uurimustulemused ja analüüs	28
KOKKUVÕTE.....	37
PE3IOME	39
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU.....	41
LISA 1	43

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU

ALIS – Politsei- ja Piirivalveameti analüüsi –ja andmelao infosüsteem

ESPAD - The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs

GHB – narkootikum gammahüdroksübutüraat

KarS- karistusseadustik

KrMS – kriminaalmenetluse seadustik

Narkootikum – looduslikku või keemilist päritolu aine, mis on seadusega keelatud ning kasutatakse joobe või naudingu saamiseks; sotsiaalministri määrusega loetletud ained ja nende ainete isomeerid, estrid, eetrid ja soolad ning nimetatud aineid sisaldavad ravimid

PolS - politseiseadus

PPA – Politsei- ja Piirivalveamet

PPVS – politsei ja piirivalve seadus

PS – Eesti Vabariigi põhiseadus

TsÜS- tsiviilseadustiku üldosa seadus

VTMS- väärteomenetluse seadustik

ÜRO - Ühinenud Rahvaste Organisatsioon

SISSEJUHATUS

Aastakümneid tagasi ei räägitud igapäevaselt narkootikumidest ja narkomaaniast, kui ühiskonnas murettekitavast probleemist. Mida aeg edasi, seda enam on hakanud levima narkootilised ja psühhotroopsed ained. Rahvatervist kahjustavate ainete levik on sundinud riiklikel tasanditel strateegiaid välja töötama ning liituma erinevate konventsioonidega. Eestis on Sotsiaalministeerium, Siseministeerium, Justiitsministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium ning sarnased institutsioonid loonud narkomaania ennetamise riikliku strateegia 2012. aastani. Antud strateegia on vastavuses Euroopa Liidu narkovaldkonnaga ja hõlmab kuut tegevussfääri – ennetamine, ravi-rehabilitatsioon, kahjude vähendamine, pakkumise minimaalseks muutmine, narkootikumid vanglas ja uimastiolukorra seire.¹

Koolinoortele ei ole suitsetamine, narkootiliste ainete katsetamine ning alkoholi pruukimine võõras. Eesti riik ei ole selle koha pealt erandiks, pigem saab siin erinevate aastate uuringutele tuginedes välja tuua teiste Euroopa riikidega võrreldes kasvutendentsi. Uimastitega seotud uuringutega tehti algust 1990-ndate alguses. Kooliõpilaste seas läbi viidud uuringud uimastite ja alkoholi tarbimise kohta on varasematel aastatel olnud nii riigisiseseid kui ka rahvusvahelised (ESPAD- The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs). Narkosüütegudest saadakse teada ja neid on võimalik avastada vaid õiguskaitseorganite süstemaatilise ja sihipärase töö tulemusena. Narkosüütegude menetluse ja ennetusega koolinoorte seas tegeleb peamiselt politsei. Enne Politsei- ja Piirivalveameti (edaspidi PPA) loomist kehtis politseiseadus, mis aga ei vastanud enam kaasaja nõuetele ning ühendameti jaoks loodi uus seadus. Seevastu politsei ja piirivalve seadus (PPVS)² pidi andma paremaid võimalusi narkoainete avastamiseks.

Lõputöö aktuaalsus ja uudsus seisneb selles, et PPVS on kehtinud kaks aastat ja seni ei ole põhjalikult uuritud politsei järelevalve meetmeid, mida saaks kasutada koolides uimastite ning nende tarbijate leidmiseks. Sisekaitseakadeemias on uuritud üldisemalt järelevalve

¹ Vabariigi Valitsus, “Narkomaania ennetamise riiklik strateegia aastani 2012”, (2004), <valitsus.ee/et/valitsus/arengukavad> (05.03.2012)

² Politsei ja piirivalve seadus 06.05.2009, jõustunud 01.01.2010, osaliselt 01.01.2012 – RT I 2009, 26, 159... RT I, 29.12.2011, 28

meetmeid või vaid neid politsei erimeetmeid, mille rakendamisel on esile kerkinud probleeme. Autor on lõputöös analüüsinud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete levikut Eesti koolinoorte seas erinevatel ajajärgudel ning toonud välja 2010. ja 2011. aasta alaealiste narkosüüteoed. Selline valik on tingitud asjaolust, et PPVS hakkas kehtima 2010.aastast.

Analüüsimiseks vajalikud arvandmed narkoalaste kriminaalajade ning väärtegude kohta, mille toimepanijaks on alaealised, on kokku kogutud PPA-s kasutusel oleva analüüsi – ja andmelao infosüsteemi (ALIS) abil. Töö eesmärgiks on uurida narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende tarvitajate levikut erinevates õppeasutustes, rakendades PPVS-i järelevalve meetmeid. Autor on püstitanud järgmise uurimusküsimuse – kui tõhus on järelevalve meetme kohaldamine. Politseiametnikud ei teadvusta endale, milliseid õiguslikke võimalusi on sätestatud PPVS-s narkoainete ja nende tarbijate leidmiseks õppeasutustes. Uurimismeetodina kasutas autor statistiliste andmete analüüsi ja viis läbi küsitluse. Lõputöö uurimisküsimusele vastamiseks ja eesmärgi saavutamiseks kavandas autor järgmised uurimisülesanded:

1. teha taustülevaade narkootiliste ainete levikust alaealiste seas ning statistikast Eestis;
2. kõrvutada PolS-i ja PPVS-i ning tuua välja kummagi seaduse eelised ja puudused narkoainete ja nende tarbijate tabamiseks koolides;
3. viia läbi küsimustik ennetus- ja noorsootööga tegelevate korrakaitseametnike seas, selgitamaks, kui teadlikud on nad politsei järelevalve meetmetest ning kuidas toimub praktikas nende rakendamine.

Lõputöö koosneb kolmest osast. Esimeses osas annab autor ülevaate koolinoorte seas populaarsetest uimastitest ning statistikast, teises osas PolS-i ja PPVS-i erinevustest ning politsei järelevalve meetmetest. Töö kolmandas osas tutvustab autor uurimustöö metoodikat, analüüsib uurimistulemusi ja esitab omapoolsed ettepanekud meetmete paremaks rakendamiseks. Sellest lõputööst saavad kasu eelkõige need ametnikud, kes menetlevad igapäevaselt alaealistega seotud narkosüütegusid ning korraldavad sihtsuunitlusega politseioperatsioone õppeasutustes. Vajadusel tehakse ettepanekuid täiendavate koolituste läbiviimiseks.

Lõputöö kirjutamisel on kasutatud Riigikohtu lahendeid, meelemürkide ainelisi kogumikke, politsei tegevust reguleerivaid seaduseid, nende seletuskirju ning koolilaste seas erinevatel aastatel läbiviidud uuringute tulemusi.

1. NARKOOTILISED AINED JA NENDE LEVIK NOORTE SEAS

1.1. Narkootilised ained ja olukord Eestis

Narkootilised ained on sotsiaalministri määrusega loetletud ained ja nende ainete isomeerid, estrid, eetrid ja soolad ning nimetatud aineid sisaldavad ravimid³. Need on meelemürgid ja mõnuaineid, mis tekitavad vaimset või füüsilist sõltuvust. Inimesed tarvitavad uimasteid mitmetel põhjustel. Uudishimust ja kaaslaste survele võib olla tarbivad enam-jaolt noored, kuid üldisem põhjus on meelemürkide poolt head enesetunnet tekitav mõju. Uimastav mõnu on aga kahjulik ning kõigile teada, aga see ei ole suutnud siiani inimesi sellest eemal hoida. Pigem muutuvad narkootilises aines sisalduvad preparaadid kangemaks ja manustamine muutub ohtlikumaks.

Mitmesuguste narkootiliste ja psühhotroopsete ainete käitlemine on Euroopa Liidus (EL) seadustega keelustatud. Seoses sellega on EL Nõukogu loonud narkostrategia aastateks 2005 kuni 2012. ELi eesmärk on kaasa aidata kõrgetasemelisele tervisekaitsele, sest narkootikumide käitlemine on ennekõike suunatud rahvatervise vastu. Lisaks püütakse antud plaaniga saavutada heaolu ja sotsiaalne ühtekuuluvus, täiendades liikmesriikide tegevust uimastite tarbimise, selle sõltuvuse ning narkootikumidest tulenevate tervisekahjustuste ning ühiskonnale tekitatava kahju ennetamisel ja vähendamisel.⁴ Eesti on liitunud ÜRO-s erinevatel aastatel loodud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ühtse konventsiooniga. Lisaks sellele on Eesti liitunud narkoainete ebaseadusliku ringluse vastase

³ Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus, 11.06.1997, jõustunud 01.11.1997 - RT I, 30.12.2011, 21, § 2 p 1

⁴ Eesti Uimastiseire Keskus, „Riiklik poliitika ja seadused“ (2012) <eusk.tai.ee/index.php?id=1550> (01.02.2012)

konventsiooni ja Euroopa Nõukogu rahapesu ning kriminaaltulu avastamise, arestimise ja konfiskeerimise konventsiooniga.⁵

Narkootikumide tarbimise ja vahendamise hetkeseisu kogu Euroopas kajastatakse Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskuse (EMCDDA) ja Europoli aastaaruannetes. Aruanded peegeldavad olukorda, kus puuduvad andmed narkootikumide vähenemise kohta. Meelemürkide tarbijaid võib jagada gruppidesse – on neid, kes proovivad sõltuvusest, seejärel on probleemsed tarvitajad, meelelahutuslikel eesmärkidel tarbijad ning viimase grupi moodustavad katsetajate grupp.⁶ Eestis leidub noorte hulgas neid, kes eksperimenteerivad ning sellega asi piirdubki, samuti on tarbijaid, kes võtavad doosi meelelahutuslikul eesmärgil. Narkootilisest aineist saadakse julgust ja kaovad piirid. Kõige levinum uimasti noorukite seas on kanep. Kanepitarbimine on menukas peaaegu kõigis EL liikmesriikides.

Eestis ja mujal Euroopas on kooliõpilaste seas uimastitega seotud uuringuid läbi viidud 1995, 1999, 2003 ja 2007. aastal. Rahvusvahelise uuringuga (ESPAD) tahetakse teada koolinoorte kogemusi illegaalsete ja legaalsete uimastitega, samuti soovitakse välja selgitada meelemürkide tarbimist mõjutavad tegurid ja hinnata laste teadlikkust antud teemal. Uuringute sihtrühmaks on üldhariduskoolide õpilased. Välja on jäänud kutsekoolide, õhtukoolide ja erikoolide õpilased, samuti noored, kes on koolist välja langenud.⁷ 2003. aasta kooliuuringute andmetel oli elu jooksul kanepi tarbimise määr 15–16aastaste kooliõpilaste seas kõige kõrgem Tšehhi Vabariigis (45%) ning Eestis, Hispaanias, Prantsusmaal, Madalmaades, Slovakkias ja Ühendkuningriigis (Inglismaal) jäi see vahemikku 26–33%.⁸ Populaarsuselt järgmistel kohtadel on kesknärvisüsteemi stimuleerivad ained (amfetamiin, metamfetamiin, ecstasy) ja kesknärvisüsteemi pärssivad ained (GHB, rahustid, uinutid). Rahustite tarvitamist esineb kõige enam naisterahvaste seas. Eestis võib kohata ka situatsiooni, kus peale esimesi öökülmasid septembrikuus on lapsed „seenepõldudel“. Nende huviorbiidis on hallutsinogeene tekitavad ja psilotsübiini sisaldavad seened.

⁵ Otter, M., *Narkootikumid*, (Huma 1997), lk 13

⁶ Allaste, A-A., Lagerspetz, M., Kurbaova, A., *Uimastid ja uimastitarvitajad Eesti ühiskonnas* (Valgus 2005), lk 9

⁷ Allaste, A-A., *Koolinoored ja uimastid*, (TLÜ Kirjastus 2008), lk 17

⁸ *Ibid*, lk 12

Meelemürgid on muutunud aasta-aastalt nii lastele kui ka täiskasvanutele kättesaadavamaks. 1995. aastal pidas ESPAD uuringu järgi 5% Eesti õpilastest narkoaine omandamist kergeks, siis aastaks 2007 teadis juba üle poolte õpilaste nimetada vähemalt ühte kanepitoodete müügikohta. Aastatega on uuringu küsitlusse lisatud uusi uimasteid, mida varem ei ole noorte seas täheldatud. 2003. aastal lisandus GHB ja psilotsübiini sisaldavad seemed, 2007. aastal lisati popper ja ketamiin.⁹

Seesugust uuringut viidi läbi nii eesti kui ka vene keelega koolides. Uimasteid oli Tartumaa koolides katsetanud 41% 15-16 aastastest õpilastest, Harjumaal jäi see näitaja 39%, Järvamaal 36% ning Tallinnas 35% ja Ida-Virumaal 35% juurde. 2007. aastal täheldati, et Eesti koolides on tarbijaid ja katsetaid rohkem, kui sama vanade venekeelsete laste seas. Paljudele on narkootiliste ainete tootmine ja turustamine äri nagu iga teinegi. Noorte endi hinnangul on kõige levinumad kohad narkootiliste ainete saamiseks diilerite elukohad, peod, pargid ja tänavad.¹⁰ Nimistust ei puudu ka õppeasutused – koolid, õpilaskodud. Lapsevanemana saadetakse oma laps turvaliselt kooli teadmisi omandama, teadvustamata endale, mis ohud võivad päeva jooksul noort tabada. Meelemürkide tarvitamise võimalikud ohud tehakse kõigile läbi meedia selgeks. Seda tarkust antakse edasi ka oma lastele, lootuses, et neist ei saa iial uimastitarvitajad.¹¹ Paraku tuleb siin tõdeda, et uimasteid tarvitavate vanus muutub aasta-aastalt aina nooremaks.

Võrreldes Eesti ja Euroopa noori rahvusvahelise uuringu andmete järgi, siis võib öelda, et Eestis on uute katsetajate protsent aasta-aastalt kasvanud, olles seejuures üle keskmise. Peale kanepi prooviti Eestis ka muid narkootilisi aineid aktiivsemalt kui ülejäänud Euroopas. Eestis ulatus antud näitaja 10%-ni, Euroopa keskmine oli 6%. Sellise märgatava tõusu võis autori hinnangul tingida asjaolu, et sama uuringu raames ütlesid Eesti noored, et narkootilisi aineid on kerge hankida.

⁹ *Ibid*, lk 12

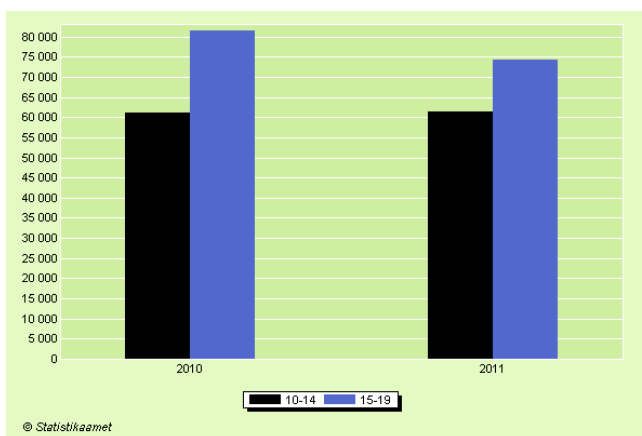
¹⁰ *Ibid*, lk 17

¹¹ McGill, T., *Uimasteid trotsides teejuht lapsevanematele*, (Varrak 2003), lk 70

1.2. Narkootiliste ainete käitlemisega seotud süüteod 2010-2011 a 10.-18. aastaste seas

Statistiliste näitajate ja uuringute tulemuste puhul tuleb silmas pidada, et kõik küsitlustele vastajad ei soovi oma tegelikke harjumusi ilmsiks tuua. 2010. aastal registreeriti karistusseadustiku (KarS) kehtivusaja väikeseim narkokuritegude arv.¹² See tulemus ei anna aga põhjust rahuloluks, sest 2010. aastale eelnenud aastatel pöörati enamjaolt tähelepanu suurematele narkokuritegudega seotud grupeeringutele, kuhu hulka ei kuulnud alaealised. 2010. aastal suudeti taas tänavamüüjatele tähelepanu pöörata, mis kajastus hiljem KarS §-s 183 alustatud faktide arvus ja narkoväärtegude kasvus.¹³ Lähemalt on autor analüüsinud viimast kahte aastat – 2010, 2011 a, kus politseiametnikud on saanud kasutada PPVS-is kajastatud järelvalve meetmeid.

2010. aastal registreeriti kogu NPALS § 15¹ alusel alustatud väärteomenetlusi narkootilise või psühhotroopse aine ebaseadusliku käitlemise kohta kokku 2190 juhtumit. Neist juhtumitest 128 on pannud toime alaealised. Aasta hiljem oli registreeritud juhtumite arv vastavalt 2910 ning 170. Seega on kahe viimase aasta jooksul suurenenud alaealiste poolt toime pandud narkootiliste ainete väikeses koguses käitlemise juhtude arv võrra. Väärtegude kasv uimastitega seotud juhtumites paneb seda enam mõtlema, kui heita pilk rahvastikunäitajatele. Statistikaameti andmeil elas Eesti Vabariigis 2010.aastal 81447 noort vanuses 15-19 eluaastat, 2011. aastal seevastu 74379 last.¹⁴ Noorte elanikkonna arv kahaneb (vt joonis 1), samas nende poolt toimepandud narkoväärtegude arv kasvab.

Joonis 1. Rahvaarv ja rahvastikukoosseis 2010 ja 2011 a

¹² Ahven, A., Kereme H., Kruusement A., et al, *Kuritegevus Eestis 2010. Kriminaalpoliitika uuringud nr 15* (Justiitsministeerium 2011), lk 12

¹³ Karistusseadustik, 06.06.2001, jõustunud 01.09.2002 - RT I, 04.04.2012, 3, § 183

¹⁴ Statistikaamet "Rahvaarv ja rahvastiku koosseis" (2012), <pub.stat.ee/pxweb.2001/Database/Rahvastik/databasetree.asp > (01.02.2012)

Kõige suurema tõus narkoväärtegudes on toimunud Harjumaal, kus viimase aastaga lisandus 39 registreeritud juhtumit (vt tabel 1). Harjumaale järgnes Ida-Virumaa, kus kasv oli 10. Kõige enam oli vähenemistendentsi näha Pärnumaal – 7 juhtumit. Ülejäänud maakondades oli muutus paari-kolme juhtumi võrra suurenenud või vähenenud.

Tabel 1. Maakondades 2010. a ja 2011. a registreeritud narkoväärtegude statistika ALIS andmeil

	2010 a narkoväärteod		2011 a narkoväärteod	
Harjumaa	1525	61(alaealiste suhtes)	2334	100(alaealiste suhtes)
Hiiumaa	9	0	5	0
Ida-Virumaa	330	19	210	29
Jõgevamaa	9	5	7	3
Järvamaa	18	7	35	9
Läänemaa	30	3	34	3
Lääne-Virumaa	52	4	70	7
Põlvamaa	11	1	9	0
Pärnumaa	48	13	25	6
Raplamaa	31	3	48	3
Saaremaa	8	1	11	0
Tartumaa	84	6	57	4
Valgamaa	10	2	6	0
Viljandimaa	11	1	49	4
Võrumaa	14	2	10	2

Lisaks narkoväärtegedele on siiski alaealised toime pannud ka rahvatervisevastaseid süütegusid. PPA andmeil registreeriti 2010. aastal 27 ning 2011. aastal 12 uimastitega seotud kuritegu, mille toimepanijaks on alaealine. 2011. aastal panid alaealised üle Eesti toime 6 kuritegu KarS § 183 tunnustel – so narkootilise või psühhotroopse aine väikeses koguses ebaseaduslik käitlemine. See on 60% vähem, kui oli aasta varem. Kahe kõnealuse aasta võrdluses on alaealiste poolt narkootiliste või psühhotroopsete ainete suures koguses käitlemine (KarS § 184) samuti vähenenud ja seda 10-lt faktilt 6-le. Suureks koguseks loetakse narkootilise või psühhotroopse aine hulka, millest piisab kümnele keskmisele inimesele narkojoobe tekitamiseks.¹⁵ Eelmisel aastal ei registreeritud ühtegi juhtumit, kus oleks narkootilist ainet edasi antud alla 18-aastasele isikule või kasvatatud ebaseaduslikult unimagunat, kanepit või kokapõõsast. Üheks võimaliku põhjusena toob autor välja asjaolu, et suurema kanepikasvatuse organiseerimine on kulukas ning üksikute taimede kasvatamisele ei jõuta jälile.

Kõige suurem langus uimastisüütegedes on toimunud Lääne prefektuuri tööpiirkonnas, kuhu alla kuuluvad Pärnumaa, Järvamaa, Raplamaa, Saaremaa, Läänemaa ja Hiiumaa.¹⁶ Lääne prefektuuris ei registreeritud eelmine aasta ühtegi alaealiste poolt toime pandud narkokuritegu. Ida ja Lõuna Prefektuuri territooriumil on ka vaid paari fakti võrra rohkem registreeritud narkosüütegusid. Keskkriminaalpolitsei arendusbüroo koordinatsioonitalituse juht politseimajor Risto Kasemäe on öelnud järgmist: „Tähelepanu pööratakse narkokäitlemise ahela olulisematele lülidele. Tuleb arvestada piiratud ressurssidega ning kui aine ära võtta narkolaborist või suuremates kogustes enne tänavale jõudmist, vähendatakse oluliselt töö hulka, mida hiljem tuleks teha tänaval.“¹⁷

Analüüsides väärtegusid ja kuritegusid ei ole siiski olukord rahulik. Alaealiste esimesed kokkupuuted narkootiliste ainete saavad alguse sõpruskonnast ja pidudelt¹⁸ ning enne-kõike liiguvad nende seas väikesed kogused. Väikeste koguste omamise või ainete tarbimise kasvu näitas väärtegade analüüs. Autor teeb järelduse, et alaealised on seotud pigem narkootikumide tarbimisega, mitte niivõrd omamise ja müümisega. Siseministerium ja Justiitsministerium on pidanud vajalikuks kuritegevuse vastases võitluses seada ühised eesmärgid. 2005. aastal kirjutatigi siseministri ja justiitsministri poolt alla Laulasmaa

¹⁵ Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus § 3¹ lg 3

¹⁶ Politsei- ja Piirivalveameti põhimäärus, 22.12.2011 nr 26, jõustunud 01.01.2012, § 15 lg 4

¹⁷ Smutov, M., „Riigikogu: kas narkomaania vastu võitlemise ressursi on vähendatud?“ *Postimees* 18.01.2012, < www.postimees.ee/707144 > (18.01.2012)

¹⁸ Allaste, A-A., *Koolinoored ja uimastid*, (TLÜ Kirjastus 2008), lk 33

deklaratsioonile, mille järgi tuleks eelisjärjekorras võidelda organiseeritud kuritegude, alaealiste poolt ning alaealiste suhtes toimepandud kuritegevusega, narkootiliste ning psühhotroopsete ainetega seotud kuritegevusega, inimkaubandusega seotud kuritegevusega ning kriminaaltulu ja rahapesuga seotud kuritegevusega. Deklaratsiooni eesmärgid ja ühised tegevused vaadatakse igal aastal üle ning vajadusel täiendatakse.¹⁹ Samuti on Eesti Vabariigis hetkel olukord, kus alaealine elanikkond väheneb ja praegu oleks väga head eeldused ennetada noorte muresid ja võtta tarvitusele erinevad meetmed narkootiliste ja psühhotroopsete ainete käitlemise vähendamiseks.

¹⁹ Justiitsministeerium Laulasmaa deklaratsioon kuritegevusevastase võitluse eelistustest (2005) <www.just.ee/15087> (15.01.2012)

2. POLITSEI TEGEVUSE ÕIGUSLIKUD ALUSED

2.1. Politseiaduse (PoIS) lühitutvustus

1. jaanuarini 2010 kehtis Eesti Vabariigis politseiadus (PoIS), mis võeti vastu Eesti NSV Ülemnõukogus 20. septembril 1990. aastal. PoIS-i muudeti selle ajavahemiku jooksul 22 korda ja oluliselt on muutunud seaduse struktuur. Näiteks enne 2007.aastat ei saanud politsei isikut tuvastada üksnes dokumentide kontrollimise abil, sest isik ei pidanud kandma kaasas isikut tõendavat dokumenti. Seoses sellega tekkis politseil vajadus isikusamasuse tuvastamise eesmärgil isiku küsitlemiseks. Seaduse muudatusega anti õigus küsitleda ning lisaks luba isikut toimetada politsei ametiruumi, kui kodanikul puudub esitamiseks isikuttõendav dokument või tekib kahtlus, et see on võltsitud.²⁰ PoIS-i raamistik ja suur osa veel tänagi kehtivaid norme pärinevad põhiseaduseelsest²¹ (PS) ajast. Nii õiguskantsleri, õigusteadlaste kui ka õiguse rakendajate poolt on esitatud olulist kriitikat selles osas, et seni kehtinud politseiadus jäi ajale jalgu ning ei vastanud demokraatliku õigusriigi tingimustele.²² PoIS rakendajal puudus sageli selgus, kuidas mingisugusesse situatsiooni sekkuda ning kas see on alati põhjendatud. Ülesannete selge fikseerimine aitab kaasa nende efektiivsele täitmisele. Järk-järgult taheti muudatustega jõuda õigusriigi standarditeni. Näiteks ei vastanud nüüdisaegse politseiõiguse nõuetele see, et karistusmenetluse meetmed ja ohutõrje tegevusvormid ei olnud selgelt ja ühemõtteliselt üksteisest lahutatud ja eristatud. Samuti ei olnud Eesti politseiõiguses üheselt määratud alus- ehk volitusnorme.

Kohtupraktikat, kus kohus on lahendanud politseiametnike vastu esitatud kaebusi seondult PoIS kohaldamisega, on praktiliselt vähe. Tähelepanuväärsem neist on 2008. aastal tehtud Riigikohtu otsus 3-3-1-65-07²³, kus Riigikohus leidis, et avaliku korra kaitsel jõu kasutamine kujutab endast tõkendit, mille kohaldamise käigus riivatakse ühte

²⁰ Riigikogu, „Politseiaduse... muutmise seadus 75 SE III“ (2007), <www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=98460> (05.03.2012)

²¹ Eesti Vabariigi põhiseadus 28.06.1992, jõustunud 03.07.1992 – RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2

²² Jõks, A., „Kehtiv politseiadus...“, *Juridica* (2004), nr 7, 441

²³ *Kaebus Lääne Politseiprefektuuri politseiametnike 24. mai 2006.a toimingute õigusvastaseks tunnistamiseks, haldusasi nr 3-3-1-65-07*, Riigikohtu halduskolleegium, kohtuotsus, 11.02.2012

kaalukamat isiku põhiõigust - isikupuutumast. Selle PS §-s 20 sätestatud põhiõiguse riive on võimalik üksnes seaduses sätestatud juhtudel ja korras. PolS-ist ega ka liikluseadusest ei tulene politseiametniku õigust kasutada jõudu liiklusjärelvalve teostamisel ehk haldusmenetluses muudel juhtudel kui politseiametniku ohutuse tagamiseks.

Peale nimetatud lahendit muudeti PolS-i ja sellega seonduvaid seadusi. PolS-i oluliselt täiendati ja kaasajastati eesmärgiga täpsustada politseiametnike õigusi ja pädevusi. Eelnõu autorid leidsid, et „Eesmärgi kohaselt tagavad muudatused selguse õiguse rakendajatele neile antud volituste osas ning tagavad ka piisavalt isikute õiguste kaitse politseiliste meetmete rakendamisel.”²⁴ Füüsilise jõu kohaldamise regulatsiooni on täiendatud ülalviidatud Riigikohtu lahendi valguses.

2008. aastani kehtinud PolS-se redaktsioonis ei olnud määratletud piisavalt sunni mõistet, mis pidi sisaldama endas nii füüsilise jõu, erivahendi või relva kasutamist. Muudatusega viidi sisse eraldi peatükk, kus toodi välja, et sunni rakendamisel peab lähtuma minimaalsuse ja proportsionaalsuse põhimõttest. Sund peab olema hädavajalik eesmärgi saavutamiseks ja sunni rakendamine ei tohi olla pikem, kui see on hädavajalik eesmärgi saavutamiseks. Samal aastal täiendati PolS-i ka teenistuskooera kasutamises osas. Enne seda puudusid teenistuskooera politseitöös osalemise sätted. Kuigi teenistuskooer on aktiivse kaitse vahend, mille kasutamise õiguslikud alused olid küll olemas, aga ei olnud sisustatud teenistuskooera kasutamise mõistet. Leiti, et teenistuskooera kaasamine patrullimisele või politseitöös jälje ülesvõtmisele, narkoaine tuvastamisele vms ei ole samane erivahendi kasutamisega. Eraldi märgiti seaduses, et teenistuskooera võib kasutada aine otsimisel. See aitas kaasa uimastite ning nende tarbijate avastamisele. Narkojoobe kontrollimise ja tuvastamise regulatsioon toodi sisse aasta enne PPVS-i ning eelnevalt oli see erinevates seadustes ja määrustes kirjas.

Kokkuvõtteks võib järeldada, et PolS-is esines mitmeid puudusi, mille kohta on autor eelnevalt viidanud. Puuduste tõttu on politsei poolt tehtud otsuseid tühistatud erineva astme kohtute poolt. Seepärast vajab ühendamet täiuslikku ja süsteemset politsei järelvalve meetmeid reguleerivat normistikku.

²⁴ Riigikogu, „Politseiseaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus 222 SE II-1”, <www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=264896> (01.03.2012)

2.2. Politsei- ja piirivalve seaduse loomise eesmärk ja lühitutvustus

2010. aastani tegutsesid politsei, piirivalve ning kodakondsus- ja migratsiooniameti organisatsioonid eri seaduste järgi, kuigi ühiseks eesmärgiks oli sisejulgeoleku tagamine. Uue seadusega koondati seni erinevaid valdkondi reguleerivad aktid ühte seadusesse, mis sai nimeks politsei ja piirivalve seadus (PPVS). PPVS-i loomise üheks eesmärgiks oli muuta selgemaks arusaamist politseist ja tema põhitegevusest kaasaja tingimustes ja õiguskeskkonnas. Seepärast peakski politsei funktsioon piirduma võimalikult temale omaste ülesannete täitmisega, eelkõige karistusmenetluse toimetamise ja ohutõrjega.²⁵

PPVS-i lisati politsei ja piirivalve seaduse rakendamise seadusega²⁶ peatükk 2¹, mis käsitleb politsei järelevalve menetlust. Sellise muudatuse sisseviimise põhjuseks oli asjaolu, et Riigikogu ei võtnud korrakaitse seadust vastu samaaegselt PPVS-ga ning politsei oleks jäänud volitusteta. Oleks tekkinud olukord, kus seadus loetleb politsei ülesanded, kuid jätab reguleerimata, mil moel neid funktsioone ellu viiakse.²⁷ Nimetatud peatüki sisu erineb oluliselt seni kehtinud politsei tegevuste põhimõtetest. Politsei tegevuse aluseks on hinnangu andmine olukorrale. Selle intensiivsust ja saabuvat tagajärje kvalifitseeritakse ohu ja ohuastmete kaudu.²⁸ Lisaks sellele on sisse toodud avaliku korra eest vastutava isiku vastutus. Avaliku korra eest vastutavaks peetakse isikut, kes peab oma käitumisega hoiduma avalikku korda häirivatest tegevustest ning kõrvaldama korrarikkumist.

Politsei tegevust riikliku järelevalve teostamisel nimetatakse meetmete kohaldamiseks. Nende rakendamine toimub üldvolituse alusel, mida nimetatakse korrakaitse üldmeetmeteks ehk ebatüüpilisteks meetmeteks. Vahendeid, mida rakendatakse erivolituse alusel, nimetatakse erimeetmeteks ehk korrakaitse tüüpmeetmeteks.²⁹ Erinevate järelevalve vahendite kasutamisel tuleb lähtuda keskmise objektiivse järelevalveametniku seisukohalt ja ühe situatsiooni lahendamiseks võib sobida mitu kontrolli meetet.

Järelevalve meetmete rakendamisel ohu hinnangu õigsuse puhul kasutatakse *ex-ante* hindmaisviisi. *Ex-ante* hindamine on sündmuse eelne hindamine. Ohuhinnangu õigsust

²⁵ Riigikogu, „Politsei ja piirivalve seaduse eelnõu seletuskiri“ (2008), <www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=408188&u=20110326190645> (02.02.2012)

²⁶ Politsei ja piirivalve seaduse rakendamise seadus, 26.11.2009, jõustumine 01.01.2010, RT I 2009, 62, 405

²⁷ Riigikogu, „Korrakaitse seaduse eelnõu seletuskiri“, <www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=93502> (02.02.2012)

²⁸ *Ibid*

²⁹ *Ibid*

saab hinnata ainult lähtuvalt nendest asjaoludest, mis olid politseiametnikule ohuhinnangu teostamise ajal teada. Antud olukorra puhul lähtutakse keskmise politseiniku mõtlemise ja tegutsemise viisist, mis võinuks olla antud hetkel kõige õigem.

2.3. Üksikjuhtum ja politseioperatsioon

Narkootiliste ainete omajaid või tarbijaid on võimalik kontrollida PPVS 2¹ peatükis loetletud järelevalve vahendite kohaldamisel, mida võib jaotada kaheks – politsei poolt ohu väljaselgitamiseks Politsei- ja Piirivalveameti peadirektori loa alusel³⁰ ja üksikjuhtumi lahendamine. PPVS § 7¹⁰ meedet nimetati varem politseioperatsiooniks, millist nimetust kasutab autor selguse mõttes edaspidi. Üksikjuhtumina käsitletakse politseile tehtud pöördumisi (avaldus, telefonikõne, märgukiri jms). Politseioperatsiooni ja üksikjuhtumi lahendamise eesmärk on üks - efektiivselt avastada narkootilisi aineid ja nende tarbijaid. Erisus seisneb meetmete kohaldamise ulatuses ning adressaadis.

Korraldades politseioperatsiooni narkokahtluse korral on vaja eelnevat informatsiooni kahtlusest, mida võib ohuks nimetada. Infoks võib olla antud piirkonna õiguskorra ja statistika näitajad. Ohuks saab siinkohal pidada, et ühes konkreetses õppeasutuses või õpilaskodus on olnud uimastitega seotud juhtumeid, mida on tuvastatud varasema politseioperatsiooni või hulga üksikjuhtumite lahendamisel. Juhul, kui on teavet, et x kooli gümnaasiumi osas õppivad tütarlapsed tarbivad tihti psühhotroopseid ravimeid, siis rakendataksegi meetmeid ainult nende suhtes ja tegemist on üksikjuhtumi lahendamisega. PPVS on suunatud ohuolukordadele, mitte isikutele, sest näiteks tormikahjustuste või keskkonnareostuse puhul puudub või ei ole võimalik leida vastutavat isikut.

Politsei järelevalve meetmena tuleb mõista iga avaliku korra kaitsmise eesmärgil politsei poolt tehtud haldusmenetluse toimingut või antud haldusakti.³¹ Järgnevalt uurib töö autor, milliseid meetmeid kasutatakse politseioperatsiooni ja üksikjuhtumi lahendamise käigus. Politseioperatsioonide puhul rakendatakse järgnevaid politsei erimeetmeid:

³⁰Politsei ja piirivalve seadus § 7¹⁰

³¹Heinsoo, P., Künnapu, M., Laaring, M. et al "Politsei järelevalve menetlus" (Sisekaitseakadeemia 2010), lk 27

- 1) isikusamasuse tuvastamine;
- 2) isikusamasuse tuvastamine erilise tuvastusmeetmega;
- 3) isiku joobeseisundi kontrollimine ja tuvastamine;
- 4) sõiduki peatamine;
- 5) turvakontroll;
- 6) vallasasja läbivaatus;
- 7) vallasasja hoiule võtmine.

Lisaks eeltoodule võib teatud liiki kõrgendatud ohu väljaselgitamiseks, kahtlustatava, süüdistatava, süüdimõistetu kinnipidamiseks või tema põgenemise takistamiseks, kui temalt võib seaduse alusel võtta vabaduse või temalt on seaduse alusel võetud vabadus seoses esimese astme vägivaldse kuriteoga või kuriteoga, mille eest võib karistusena mõista eluaegse vangistuse, rakendada erimeetmeid – isiku läbivaatus ja valdusesse sisenemine. Politseioperatsioonide puhul on meetmete loetelu lõplik. Kõige sagedasemad politsei järelevalve meetmed, mida kasutatakse narkootiliste ainete ning nende tarbijate avastamiseks õppeasutustes politseioperatsioonide käigus, on isikusamasuse tuvastamine, isiku joobeseisundi kontrollimine ja tuvastamine, vallasasja läbivaatus. Üksikjuhtumite puhul, kus avaliku korra eest vastutav isik on teada, rakendatakse peamiselt joobeseisundi kontrollimise ja tuvastamise meetmeid, uimastite avastamiseks kasutatakse läbivaatust, isiku turvakontrolli või läbivaatust või valdusesse sisenemist ja selle läbivaatust.

2.4. Narkootiliste ainete avastamisel ning narkojoobe tuvastamisel kasutatavad meetmed

Nii narkootilise aine leidmisel kui ka uimastite põhjustatud joobe kontrollimisel on vajalik tuvastada avaliku korra eest vastutav isik. **Isiku samasuse tuvastamiseks** on politseil õigus peatada kodanik ja nõuda temalt isikut tõendavat dokumenti, et kindlaks teha nimi, vanus, võrrelda fotot, kontrollida dokumendi ehtsust. See on haldusmenetluslik toiming ohu väljaselgitamiseks, tõrjumiseks ka siis, kui on vajadus alustada süüteo menetlust ning selleks isikusamasus välja selgitada. Üldjuhul viiakse isikutuvastamine läbi koha peal. Kui

see ei ole sündmuskohal võimalik, siis on politseiametnikul voli toimetada isik tuvastamiseks ametiruumi. Politseiametnik peab olema võimeline otsustama, kas isikusamasuse tuvastamine koha peal on võimalik või mitte ja vajadusel seda põhjendama. Oluline on siinkohal märkida, et isikul on kohustus politsei korraldusele alluda, vastasel juhul on politseil luba kohaldada indiviidi suhtes vahetut sundi.

PolS-i viidi alles 2007. aastal sisse muudatus, kus ohu välja selgitamisel on võimalik isiku samasuse tuvastamist dokumendi või küsitluse järgi. Enne seda muudatust oli politseil voli kontrollida vaid õiguserikkumise toimepanemises kahtlustatava isikut tõendavaid dokumente. Seaduses puudus kindel regulatsioon, kuidas toimida, kui isikul ei olnud passi või ID-kaart kaasas.

Narkoaine leidmiseks on üks efektiivsemaid meetmeid PPVS-i meede vallasasja läbivaatus. Üldjuhul on narkootilised ained pakendatud väikestes minigrippkilekottidesse ja neid on hõlbus erinevatesse esemetesse peita. Selleks, et eristada kinnisasju vallasasjadest, tuleb kohaldada tsiviilõigust ehk täpsemalt TsÜS, kus on lahti seletatud vallasasja mõiste.³² Läbivaatust võib rakendada juhul, kui:

- 1) vallasasja kannab kaasas isik, kes siseneb avaliku võimu organi ehitisse või territooriumile;
- 2) vallasasja kannab kaasas isik, keda võib seaduse alusel läbi vaadata;
- 3) on alust arvata, et vallasasjas (nt kapis) viibib isik, kellelt võib seaduse alusel võtta vabaduse või keda võib seaduse alusel läbi vaadata või kes on abitus seisundis;
- 4) on alust arvata, et selles on asju, mida võib käesoleva seaduse või muu seaduse alusel võtta hoiule, hõivata või konfiskeerida;
- 5) see on vajalik kõrgendatud ohu väljaselgitamiseks isiku suhtes, kes viibib elutähtsas energia-, side-, signalisatsiooni-, veevarustus- või kanalisatsioonisüsteemis, liikluskorralduse ehitises, seadmes või selle vahetus läheduses või
- 6) vallasasja kannab kaasas isik, kes siseneb politsei poolt valvatavasse hoonesse või territooriumile.³³

³² Tsiviilseadustiku üldosa seadus 27.03.2002, jõustunud 01.07.2002 – RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 06.12.2010, 12

³³ Politsei ja piirivalve seadus § 7³⁶ lg 1

Vallasasja läbivaatusel võib läbi vaadata mistahes vallasasju. Koolides uimastite ja nende tarvitajate tuvastamisel kuulub enam kohaldamisele PPVS § 7³⁶ lõike 1 punkt 4. Narkootikume on seadusega keelatud omada, tarbida või muul viisil käidelda ning selle avastamisel tuleb keelatud aine konfiskeerida.³⁴ Vaadates haridusasutusi ja nende juures olevaid õpilaskodusid, siis koolihoone on kinnisasi ning koolis olevad klassiruumid, nagu ka ühiselamus olevad laste toad, on kinnisasja juurde kuuluvad olulised osad. Õppehoonetes olev mööbel sh õpilastele kasutamiseks mõeldud üleriiete või õppevahendite hoidmiseks olevad kapid on vallasasjad ja selle läbivaatuseks saab kohaldada meetet „Vallasasja läbivaatus.“ PPVS § 7³⁷ lg 1 lubab selle sammu rakendamiseks avada uksi ja kõrvaldada muid takistusi. Seejuures ei ole vajalik kõrgendatud ohu olemasolu. Kappide kasutamiseks sõlmib üldjuhul õppeasutus kooliaasta alguses noorukiga kirjaliku rendilepingu. Kokkuleppes on mõlema osapoole õigused ning kohustused. Seega kui soovitakse mõnda kappi läbi vaadata ning mööbliese on lukus või isik ei soovi politseile seda avada, tuleks vaadata, millised kohustused rentnikule osaks saavad. Samuti tuleks pöörata tähelepanu sellele, kas õpilane on kohustatud üürileandjale või tema esindajale kapi sisu näitama. Leppes on kirjas, kes on eseme omanik. Meetme rakendamisel on vallasasja omanikul või valdajal õigus juures viibida. Juhul, kui eelpool nimetatud isikud ei saa toimingut juures viibida, võivad nad selleks määrata mõne täisealise isiku. Olukorras, kus nimetatud isikutel ei ole võimalik siiski juures olla, teostab politsei asja läbivaatuse kohaliku omavalitsuse ametiisiku juuresolekul.

Koolilapse ranits on vallasasi, mida võib läbi vaadata, kui on alust arvata, et selles kotis võib olla narkootilisi või psühhotropseid aineid. Asja läbivaatus seisneb eseme kontrollimises, kus võidakse kasutada tehnilisi abivahendeid või teenistuslooma.³⁵ Koera kasutamisel tuleb silmas pidada, et tegemist on sunnivahendiga, millisel teemal autor peatub edaspidi. Samuti tuleb meetme kohaldamine protokollida.

Üks mooduseid narkootilise aine avastamiseks on **isiku läbivaatus**. Indiviidi kontroll hõlmab isiku keha, kehaõõnsuste ja riiete läbivaatust. Isiku läbivaatus on PS-iga kaitstud isikupuutumatus tugev riive. Politsei peab suutma selgitada, millest tulenevalt oli tal põhjust arvata, et alaealisel on endaga kaasas narkootiline aine, mille võib seaduse alusel

³⁴ Narkootiliste ja psühhotropsete ainete ning nende lähteainete seadus § 15³ lg 2

³⁵ Heinsoo, P., Künnapu, M Laaring, M. et al "Politsei järelevalve menetlus"(Sisekaitseakadeemia 2010), lk 67

konfiskeerida.³⁶ Samas tubakatoote omamise kahtluse korral ei ole läbivaatus põhjendatud, sest inimõiguste riive ei ole proportsionaalne rikkumisega. Tubakatoodete omamine ja tarbimine on keelatud vaid alaealistele, aga narkootilised ained on keelatud kõigile. Lisaks on narkosüüteod rahvatervise vastased süüteod. On juhtumeid, kus meelemürke peidetakse kehaõnsustesse. Isiku läbivaatuse puhul, mis eeldab meditsiinilisi protseduure, sealhulgas kehaõnsuste läbivaatust, tuleks kohaldada erandlikel juhtudel ning vaid siis, kui see on vältimatult vajalik.³⁷ Antud meetme puhul ei ole ohu olemasolu vajalik ning meedet võib kohaldada ohust sõltumata. Enne kontrollimist võib politsei teha esmalt ettepaneku näidata endaga kaasas olevaid asju või taskute sisu jne. Isiku keeldumisel on politseil õigus kasutada vahetut sundi nii kaua, kui see on eesmärgi saavutamiseks mõõdapääsmatu.

Tihti ei piisa politseil ainult vallasasja läbivaatusest, et avastada narkootilisi aineid. Vastavalt TsÜS § 50 jagatakse esemeid vallas- ja kinnisasjadeks. **Valdusesse sisenemise** all mõistetakse olukorda, kus politsei tohib isiku nõusolekuta siseneda tema valduses olevale piiratud või tähistatud maa-alale, eluruumi või ruumi. Selleks võib politsei avada uksi, väravaid või kõrvaldada muid takistusi, kui see on vajalik kõrgendatud ohu väljaselgitamiseks või tõrjumiseks.³⁸ Piiramata või tähistamata juriidilise või füüsilise isiku kinnisasjal on luba viibida päikesetõusust kuni loojanguni. Olukorras, kus politseiametnik siseneb omaniku nõusolekuta valdusesse, tuleb lähtuda PPVS-s sätestatud piirangust. Selle sammu rakendamisel peab võimalusel valdusesse sisenema õigustatud isiku juuresolekul ajavahemikus kell 07:00-23:00.³⁹ Ametiasutustes tuleks järelevalve meedet rakendada töö- või lahtiolekuaegadel. Tegemist on üldreegliga ning erandeid võib teha seadusega ette nähtud tingimustel. Kui politsei on valdusesse sisenenud omaniku teadmata, siis tuleb teda esimesel võimalusel meetme kohaldamisest teavitada. Oluline on teada, et kui isikut on teavitatud, aga too ei anna nõusolekut siseneda, siis võib valdusesse sisenemine toimuda ka vastu tema tahtmist. PolS-i kehtivuse ajal võis valdusesse siseneda vaid teatud juhtudel, näiteks kuriteo toimepannud isiku jälitamiseks, kuriteo tõkestamiseks või julgeolekut ohustava loodusõnnetuse korral eluruumidesse ja muule maa-alale. Lisaks lubas PolS-s

³⁶ Pars, S., „Alaealine haldusmenetluses“, õppematerjal kättesaadav Politsei- ja Piirivalveameti Intranetist (03.03.2012)

³⁷ Heinsoo, P., Künnapu, M., Laaring, M. et al ”Politsei järelevalve menetlus” (Sisekaitseakadeemia 2010), lk 62

³⁸ Politsei ja piirivalve seadus § 7³⁷

³⁹ Politsei ja piirivalve seadus § 7³⁷ lg 3

sätetatud kord siseneda politseil ettenähtud korras õigusrikkumisele viitavate asjaolude kontrollimiseks takistamatult ettevõtete territooriumitele. Võrreldes PPVS-is ja PolS-is sätestatud politsei volitusi, siis PolS-is oli regulatsioon üldsõnalisem. Lubatud oli siseneda erakorralise sündmuse korral kodanike eluruumidesse, jättes seejuures tõlgendamata erakorralise sündmuse mõiste.

Valduse läbivaatus on sarnane kriminaalmenetluses läbiotsimise põhimõtetega. Siinkohal tuleb eristada kahte mõistet – läbivaatus ja läbiotsimine. Läbiotsimise mõiste on lahti seletatud kriminaalmenetluse seadustikus (edaspidi KrMS). Eesmärgiks on leida hoonest, ruumist, sõidukist või piirdega alalt asitõendina kasutatav või konfiskeeritav objekt, kriminaalasja lahendamiseks vajalik dokument, asi, isik või kuriteoga tekitatud kahju hüvitamiseks või konfiskeerimiseks arestitav vara või laip või tabada tagaotsitav.⁴⁰ Valduse läbivaatuse puhul on politseiametnikul voli vaadata läbi isiku valduses olev piiratud või tähistatud kinnisasja, ehitise või ruumi, sealhulgas vaadata läbi seal asuv ese ning vajadusel selleks avada uksi, väravaid või kõrvaldada muid takistusi. Seda vaid olukorras, kui on alust arvata, et kinnisasjal viibib isik, kellelt võib võtta seaduse alusel vabaduse või kelle elu, tervis või kehaline puutumatuse on tingituna tema abitust seisundist ohustatud; kõrgendatud ohu väljaselgitamiseks või tõrjumiseks; kaitstava isiku või valvatava objekti ohutuse tagamiseks.⁴¹ Valduse läbivaatus hõlmab nii valdusesse sisenemist kui ka valduses paiknevate vallasasjade läbivaatust.⁴²

Sarnaselt valdusesse sisenemisega tuleb lähtuda PPVS-i põhimõttest, et meedet võib kohaldada ajavahemikus 07:00-23:00. Välja arvatud juhtumi korral, kui tegemist on vahetu kõrgendatud ohu tõrjumise vajadusega. Meedet kohaldatakse valdaja või muu õigustatud isiku juuresolekul. Juhul kui nemad ei saa või ei soovi selle toiminguga juures viibida, siis viiakse see läbi kohaliku omavalitsuse ametiisiku osavõtul. Läbivaatust ja läbiotsimist seob üks oluline tunnus. Mõlema toiminguga puhul on vajalik eelnev luba – läbiotsimise puhul kas prokuratuuri või maakohu luba, valduse läbivaatuse puhul on oluline läbivaadatava kinnisasja või ehitise asukohajärgne halduskohtu luba.⁴³ Üldjuhul tuleb enne rakendamist halduskohtu luba taotleda, kuid erandjuhul, kui on tegemist vahetu kõrgendatud ohuga,

⁴⁰ Kriminaalmenetluse seadustik 12.02.2003, jõustunud 01.07.2004 - RT I 2003, 83, 558 ... RT I, 04.04.2012, 3, § 90

⁴¹ Politsei ja piirivalve seadus § 7³⁸ lg 1

⁴² Heinsoo, P., Künnapu, M Laaring, M. et al "Politsei järelevalve menetlus"(Sisekaitseakadeemia 2010), lk 70

⁴³ Politsei ja piirivalve seadus § 7³⁸ lg 2

tohib ka kohtu loata. Siinkohal peab silmas pidama, et kohtu luba peab siiski esimesel võimalusel taotlema. Negatiivse vastuse puhul tuleb valduse läbivaatus viivitamatult lõpetada. Õpilaskodude toad on asjaõigusseaduse (AÕS) mõistes valdused. Selleks, et õpilaskodu tuba läbi vaadata, peavad seal toas esinema eelpool nimetatud asjaolud. Narkoainete puhul võib selleks olla kõrgendatud oht elule, kui seal toas tarbitakse narkootilisi aineid. Kõrgendatud ohuks ei peeta narkoaine hoidmist õpilaskodu toas, mille tõttu meetet ei ole võimalik rakendada. Samas tuleb olukorrale reageerida ning kasutada proportsionaalsuse põhimõtteid kasutades.

Joobeseisund on alkoholi, narkootilise või psühhotroopse aine või muu sarnase toimega aine tarvitamisest põhjustatud tervise seisund, mis avaldub väliselt tajutavates häiritud või muutunud kehalistes või psüühilistes funktsioonides ja reaktsioonides. Joobeseisund saab avalduda alkoholijoobes või narkootilise, psühhotroopse või muu joovastava aine tarvitamisest põhjustatud joobes. Alaealiste ja täisealiste joobe tuvastamisel ja kontrollimisel on mõningad erisused. Varasemalt tuli alkoholi tarvitanud laps, kellel mõõdeti keskmine joove, toimetada raviasutusse, siis nüüdsest peavad ametnikud ise hindama olukorra tõsidust. Samuti vanema või muu seadusliku esindaja järelevalveta joobeseisundi kahtlusega või joobeseisundis alaealise võib vajaduse korral toimetada tema vanema või seadusliku esindaja juurde või kohaliku omavalitsuse hoolekandetasutusse, sõltumata vereuuringule toimetamisest. Alaealisele on keelatud nii alkoholi kui ka narkootiliste ainete tarbimine. Joobeseisundi kontrollimine ja tuvastamine on reguleeritud PPVS-i ja selles seonduvate määrustega.

Joobeseisundi kahtluse korral võib isikut kontrollida indikaatorvahendiga, mille abil on võimalik välja selgitada, kas isiku organismis üldse esineb joobeseisundit tekitavat ainet. Sellega ei ole võimalik joobeseisundit tuvastada. Narkootilise, psühhotroopse või muu joovastava aine tarvitamisest põhjustatud joove tuvastatakse bioloogilise vedeliku proovi uuringuga. Riigikohus on oma lahendis (3-1-1-4-05)⁴⁴ leidnud, et meditsiinilise tuvastamise korral peab arsti seisukoht tuginema nii kliinilisele pildile kui ka bioloogilise vedeliku uuringule, mis peab näitama konkreetse narkootilise aine olemasolu organismis. Ekspert oli kirjeldanud, et isikul esinesid mõne muu illegaalse aine (va kanep, kokaiin, amfetamiin) joove. Võimalik on GHB joove, kuid see aine laguneb kiiresti ja seda määrata ei saa. Kui ei

⁴⁴ Kassatsioon Tallinna Linnakohtu 30. septembri 2004. a otsuse peale Jaan Madismäe väärteoasjas NPAS § 15¹, kriminaalasi nr 3-1-1-4-05, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 15.02.2005

ole ekspertiisiga üheselt tõendatud narkojoovet, on tegu eksperdi oletusega ja kui muud tõendid puuduvad, ei saa süüteo menetluse mõttes, lähtuvalt VTMS-s ette nähtud tõendamise põhimõtetest ja süütuse presumptsioonist omistada menetlusalusele isikule tegu.

Keelatud ainete kontrollimise või tuvastamise protseduurile võib allutada alaealise, kellel esinevad ilmsed alkoholi, narkootilise või psühhotroopse aine või muu sarnase toimega aine tarvitamise tunnused. Tunnusteks võivad olla koordinatsiooni häired, probleemid ajatajumisega ja aeglustunud reaktsioon.⁴⁵ Juhul, kui koolis õpetaja märkab, et õpilane ei käitu normaalsele lapsele omaselt ning oskab ära tunda narkojoobest põhjustatud iseärasusi, võib ta olukorra kontrollimiseks kohale kutsuda politsei. Seega politsei reageerib antud olukorras kui üksikjuhtumile, kus on teada isik, keda kontrollima minnakse. Politseiametnikul on kahtlus, et alaealine on tarvitanud narkootilist ainet ning teeb talle ettepanku kontrollida seda indikaatorvahendi abil. Politseiametnikul on kohustus selgitada, mis on toimingule eesmärk, milles see tegevus seisneb ning lisaks selgitab isikule tema õigused. Politsei võib tole lapse narkootilise joobe täpsemaks tuvastamiseks toimetada meditsiiniametnikesse. Allutades isikut joobeseisundi kontrollimise ja tuvastamise protsessile, on tal õigus keelduda indikaatorvahendiga tulemuse mõõtmisest ning nõuda bioloogilise vedeliku proovi määramist. Samas kui isik ei taha toimingule alluda ja keeldub ka meditsiiniametnikes uuringust, on politseil õigus isiku suhtes sundi rakendada.

PolS-i viidi joobeseisundi tuvastamist käsitlev peatükk sisse 2009. aastal seaduse muudatusega. Varem ei käsitletud seda PolS-is.

Narkootilisi ja psühhotroopseid aineid on võimalik avastada ka **turvakontrolli** käigus, kuid kontrolli eesmärk ei ole keelatud ainete leidmine, vaid ohutuse tagamine. Näiteks menetlustoimingute tegemiseks (nt sõrmejälgede võtmiseks) on isik vaja toimetada koolihoonest politseisõidukiga politseiasutusesse. Selleks, et teda paigutada autosse, tehakse turvakontroll, et ta ei kujutaks sõidu ajal ohtu teda transportivale politseiametnikule. Politsei võib kontrollida alaealisi ning ka täisealisi õpilasi nende riietuse vaatlemise ja kompimise teel, tehnilise vahendi või sellekohase väljaõppe saanud teenistuslooma abil kindlustamaks, et nende valduses ei ole esemeid või aineid, millega nad võivad ohustada

⁴⁵ Isikul esineda võivate alkoholi-joobe, narkootilise, psühhotroopse või muu sarnase toimega aine tarvitamisest tingitud joobe viitavate tunnuste loetelu ja nende tunnuste esinemise või mitteesinemise tuvastamise viisid, Sotsiaalministri määrus nr 37 30.04.2010, jõustunud 10.05.2010, RTL 2010, 23, 409

ennast või teisi isikuid. Kui aga turvakontrolli käigus avastatakse isikult keelatud aineid, siis tuleks kohaldada järelevalve meetmeid või süüteomenetlust. Sel juhul tuleb mõelda, millistel alustel kohaldatakse PPVS-i ja millal süüteomenetlust. Turvakontroll kui meede ei ole mõeldud isikul keelatud ainete leidmiseks, selleks on siiski isiku läbivaatus. Turvakontrolli saab kohaldada sõltumata ohust ning meetmele allutatud isiku puhul ei ole vajalik tema suhtes ohukahtluse või ohu olemasolu. Kompimise teel võib turvakontrolli teostada politseiametnik, kes on toimingule allutatud isikuga samast soost. Seadus sätestab siinkohal ka erandi. Juhul kui on vaja kiiresti reageerida vahetu ohu tõrjumiseks, võib turvakontrolli teostada ka politseiametnik, kes ei ole toimingule allutatud isikuga samast soost. Erand on antud olukorraks, kui turvakontrolli teostamise kohal ei viibi samasoolist politseiametnikku ning turvakontrolliga viivitamine ei ole võimalik või ohustaks toimingu eesmärgi saavutamist.⁴⁶ Alles 2008.aasta PolS-i muudatusega toodi sisse turvakontrolli mõiste, varem seda ei käsitletud. Kui PolS-i järgi võis turvakontrolli teostada kahel juhul - isiku sisenemisel avaliku võimu organi ehitisse või territooriumile ning kui isikult võib seaduse alusel võtta vabaduse, siis PPVS-is lisandus punkte rohkem, näiteks, kui see on vajalik vahetu kõrgendatud ohu tõrjumiseks.

Politsei järelevalve meetmetest turvakontrolli ja vallasasja läbivaatuse puhul võib kasutada **teenistuslooma**. Enim levinud teenistusloomadeks on vastava väljaõppe saanud teenistuskoerad, kes suudavad haistmise teel tuvastada narkootiliste ainete olemasolu. Loomi, kes suudavad abistada, on lisaks koertele veel teisigi, mistõttu viitamine konkreetsele loomale ei ole asjakohane ja PPVS-is kasutatakse mõistet teenistusloom.⁴⁷ Teenistusloom kuulub politsei erivahendite alla ja teda kasutatakse sunnivahendina. PolS-i kehtivuse ajal olid politsei erivahendid jagatud kaheks - aktiivse ja passiivse kaitse vahendid. Teenistuslooma asemel kasutati mõistet teenistuskoer ning too oli nii aktiivse kaitse vahend kui ka politseioperatsiooni abivahend õigusrikkumise väljaselgitamisel. Teenistuskoerad on välja õpetatud tundma narkootiliste ainete lõhnu ja seetõttu on võimalik avastada koera abil ka narkootilise aine käitlemisele viitavaid esemeid. Samas narkokoera

⁴⁶ Heinsoo, P., Künnapu, M., Laaring, M. et al "Politsei järelevalve menetlus" (Sisekaitseakadeemia 2010), lk 61

⁴⁷ Riigikogu, „Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri“, <www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=93502> (02.02.2012), lk 76

poolt ära märgitud isik ei tähenda veel narkotarbijat. Narkootilise aine olemasolu inimese organismis teeb kindlaks siiski ekspertiis.⁴⁸

PolS-i kehtivuse ajal kontrolliti teenistuskoertega õppeasutusi nii politsei enda algatusel kui ka koolijuhtkonna palvel. Samas tekitas selline tegevus vastuseisu just Tallinna ja Narva lapsevanemates, kes leidsid, et koolides ei levi narkootilised ained ja koertega kontroll võib lapse psüühikale halvasti mõjuda.⁴⁹ 2010. aastast kehtima hakanud PPVS-i järgi ei tohi politseiametnik võtta kätte ja minna mõnda oma piirkonna kooli uimasteid ja nende tarbijaid otsima, põhjusel, et ta pole seal ammu õpilasi kontrollinud.

⁴⁸ Heldna, E. ja Kasemäe, R., Pellinen, E. *Korralduspoliitsei ja narkootikumid* (Tallinn 2006), lk 84

⁴⁹ *Ibid* lk 85

3. UURINGU METOODIKA JA ANALÜÜS

Uuringu eesmärgiks on anda ülevaade, kui teadlikud on PPA Lääne ja Põhja prefektuuri korrakaitseametnikud PPVS-is sätestatud politsei järelevalve meetmete kasutamisest. Samuti teada, milliseid meetmeid nad narkoainete ja nende tarbijate avastamiseks kasutavad ja kui tõhusad need meetmed praktikas on, milliseid probleeme esineb. Lisaks on autor küsitluses kirjeldanud paari situatsiooni narkootiliste ainete tarbijate kohta õppeasutuses ning küsitletavatele ülesanne lahendada olukord vastavalt PPVS-le. Uuringu tulemuste analüüsimise järel tehakse ettepanekud PPVS korrektseks rakendamiseks.

3.1. Uuringu meetodika ja valim

Uuringu läbiviimiseks kasutati kvalitatiivset andmekogumismeetodit. Uurimustöö käigus küsitleti eelnevalt ettevalmistatud ankeedi alusel Lääne ja Põhja prefektuuri korrakaitseametnikke, kes igapäevaselt menetlevad alaealiste poolt toime pandud narkosüütegusid ning kes tööülesannete täitmise käigus rakendavad PPVS-is sätestatud politsei järelevalve erimeetmeid narkoainete ja -tarbijate tabamiseks. Küsitletavad ametnikud töötasid politseis ka PolS-i kehtivuse ajal, seega suudavad nad tuua võrdlusmomente PolS-i ja PPVS-i sätestatud meetmete rakendamisest. Politseiametnikele mõeldud küsimustik koosneb kümnest avatud küsimusest. Enamik küsimusi on PPVS-i meetmete rakendamise kohta ning lõpus on kaks näidiskaasust ning ettepanekute osa (vt lisa nr 1). Politseinike küsitlemine viidi läbi ajavahemikul 09.-30.03.2012. Küsitlus toimus vabatahtlikkuse alusel ning osalejate isikuandmeid ei kasutata analüüsis. Küsitlus jagati laiali üheteistkümnele Lääne ja Põhja prefektuuri korrakaitsebüroodes töötavale ametnikule, kellest vastas seitse. Seega vastas uurimusele 63,6 % valitud ametnikest. Küsimustike põhjal saab järeldusi teha ainult Lääne ja Põhja prefektuuri tööpiirkonna kohta, mitte kogu vabariigi politseisüsteemi kohta.

3.2. Uurimustulemused ja analüüs

Antud teadustöö uurimusküsimuste vastuseid analüüsides selgus, et Lääne ja Põhja prefektuuri korrakaitsebüroo ametnikud, kes oma igapäevases töös puutuvad kokku PPVS-iga, ei ole teadlikud seaduse rakendamise erisustega. Mitte ükski uurimuses osalenud ametnik ei suutnud küsimuste vastamisel anda õigeid seisukohti. Mõne küsimuse puhul tundus, et ametnik midagi teadis, aga püüis kindel oma tegevuses ei olnud. Olgugi, et küsimusele, kuidas hindavad ametnikud end uue seaduse rakendamisel, vastati, et hästi. Järgnevalt on autor välja toonud küsitluse vastused.

1. Millistel ajenditel kavandasite erimeetmeid koolis narkoainete ja nende tarbijate avastamiseks 2010. ja 2011. aastal? Kas kool on ise pöördunud ettepanekuga politsei poole, kas politsei saab teavet mõnelt narkoainet tarvitanud alaealiselt, lapsevanemalt vms?

7-st 5 vastas, et ei ole kavandanud ise ühtegi seesugust ettevõtmist, küll aga on nad osalenud teiste ametnike poolt korraldatud tegevustel avastamiseks narkotarbijaid. Enamjaolt vastati, et info tuleb kaasõpilastelt, lapsevanematelt või koolitöötajatelt.

Üks küsitluses osalenud ametnik märkis ära asjaolu: „Ca 2 aastat tagasi piisas kooli pöördumisest ja politsei reageeriski. Nüüdseks on koolijuhtidele selgitatud, et kui on selline soov, siis peab olema ka mingi alus (kontrollitud või kontrollimata info, märgid, viited võimalikele tunnustele). Loomulikult arvestatakse sealjuures piirkonna noorsoopolitseiniku infot, hinnangut ja reaalse juhtumite olemasolu.“

Teine ametnik tõi välja fakti: „Kavandamisel lähtub ka nõuetest, mida on tööandja ette andnud ehk kord kvartalis kontrollida koole. Kuna antud maakond on väike, kus ametnik töötab, siis õppeasutused ei ole ise politseid teavitanud narkotarbijatest või omajatest teada andnud. Võimalik, et peljatakse negatiivset kuulsust. Samas korraldab antud maakonna sotsiaalosalosakond igal aastal küsitluse üldhariduskoolides teada saamiseks õpilaste kokkupuutest narkootiliste ainetega. Anonüümse küsitluse tulemusega on võimalik politseil tutvuda ning vastavalt tulemustele oma edasist tööd planeerida.“

Vastustest selgus, et kõik küsitluses vastanud politseiametnikud olid teadlikud, et enne, kui planeerivad erimeetmete rakendamist koolides narkootiliste ainete ja nende tarbijate avastamiseks, on vajalik eelnev informatsioon.

2. Hinnake oma teadmisi politsei järelevalve õiguslikust regulatsioonist narkoaine avastamisel koolis ja selle rakendamise praktikast. Juhul, kui on mõni järelevalve meede, mille kasutamist pigem väldiks, siis mis põhjusel?

Ametnikud hindasid oma teadmisi PPVS-is sätestatud meetmetest ning nende rakendamisest heaks. Kõik ametnikud on korrakaitsepolitseis olnud aastaid tööl, mistõttu on ka piisavalt praktikat. Ära märgiti, et ebaõnnestumisi lubada ei saa, kuna narkoalaldkonnas peab tõendeid kiirelt koguma. Üks ametnik arvas, et tal on hetkel piisavad teadmised, aga muutuvast ajastus ei suuda ta end kõigega kurssi viia ja küsib siis pädevamatelt ametnikelt. Ükski vastanutest ei nimetanud järelevalve meedet, mida heameelega ei kasutaks.

PPVS on kehtinud alates 2010. aastast. Enne uue seaduse jõustumist ning ka peale seda on toimunud politseiasutustes koolitused PPVS-i paremaks tundma õppimiseks ning rakendamiseks. Seega peaks ametnike teadmised politsei järelevalvest ja õiguslikust regulatsioonist olema heal tasemel.

3. Milliseid politsei järelevalve meetmeid olete rakendanud peadirektori loal narkoalaste operatsioonide läbiviimisel?

Enamjaolt vastati, et kasutatakse meetmeid: vallasasja läbivaatus, joobeseisundi kontrollimine ja tuvastamine, isikusamasuse tuvastamine, lisaks mainiti ka turvakontrolli ning küsitlemist.

Üks ametnik vastas järgmiselt: „Kuna info ei ole siiani olnud konkreetne, siis teeme koolides ennetustööd. Teisisõnu teeme politseilise tegevuse, mille käigus tutvustame narkoalaste tööd. Samas ei saa kedagi allutada koera nuusutamisele – kui laps enda nuusutamist ei soovi. Koera reageerimisel kontrollime isikut (vestleme lastega, vaatleme visuaalselt, vajadusel teeme kiirtesti, konkreetsema juhtumi puhul, või kui kiirtest on positiivne, võtame uriinianalüüsi ja saadame selle ekspertiisi), st koera reageeringuga seonduvalt tekib konkreetse lapse osas kahtlus või oht. Ei ole teinud (2010, 2011) selleteemalist politseioperatsiooni.“

Nii küsitluses ilmsiks tulnud tulemus kui ka autori poolt uurimustöös käsitletud narkootiliste ainete ja nende tarbijate avastamiseks enim kasutatavad politsei järelevalve meetmed on sarnased. Selge on ka asjaolu, et tarbijat ei ole võimalik tuvastada ilma, et ei kontrollitaks või tuvastataks joovet.

4. Missuguseid probleeme on ühe või teise järelevalve meetme rakendamine kaasa toonud?

Ametnikud vastasid, et üldjuhul ei ole mingisuguseid probleeme järelevalve meetmete rakendamine kaasa toonud. Küll aga toodi märkusena selle küsimuse juures välja, et nn operatsiooniplaani planeeritakse kuu aega ette, aga mõne kindla narkoinfo realiseerimine nõuab kiiremat tegutsemist ja ei saa nii palju ette mõelda. Üks ametnik tõi siiski probleemi tekitanud meetmena välja vallasasja läbivaatuse. Ametnik on kirjeldanud situatsiooni, kus osad lapsevanemad on olnud peale politseikontrolle kurjad, kuna nende lapsi on kahtlustatud narkootiliste ainete omamises või tarbimises. Probleem saab alguse siis, kui koer on kedagi märgistanud ja õpilane tuleb klassiruumist eemale kutsuda kontrollimaks fakti, miks teenistusloom õpilase ära märkis.

5. Mitu aastat töötasite enne PPVS-i jõustumist politseis ning viisite läbi politseioperatsioone? Mis on PPVS-i sätestatud meetmete eelised ja puudused narkoainete ja nende tarbijate leidmisel koolides võrreldes politseiseaduses sätestatuga?

Ametnikud, kes küsitluses vastasid on tänase seisuga olnud politseiteenistuses 7- 19 aastat ning osalenud või ise korraldanud politseioperatsiooni läbiviimist. Seitsmest ametnikust neli ei osanud konkreetselt eeliseid ega puuduseid välja tuua ning põhjendasid, et tegevuse sisu on samaks jäänud. Ülejäänud politseinikud nimetasid PPVS pigem paremini mõistetavaks seaduseks kui oli PolS.

Küsitluses vastati järgnevalt: „Kuna 90-ndate alguses oli kõik teisiti, siis oli väga õige aeg PPVS jõustumiseks. Võiks öelda nii, et PPVS annab konkreetsemad võimalused kuidas oma tööd teha ja erinevates olukordades toimida. On ka kindlasti puudusi, mis takistavad töö tegemist ühiselamuruumis. Kuid kuna küsimus oli kooli kohta, siis mulle tundub, et toiminguid on lihtsam teostada, kui PPVS jõustus.“

Teine ametnik nimetas: „PPVS-is sätestatud meetmeid saame kasutada konkreetsete juhtumite puhul, kui on tegemist vahetu ohu tõrjumisega või kui on alusta arvata, et on ohus kellegi elu või tervis, kasutades seejuures suuresti kaalutlusõigust. Seega ei anna need meetmed meile õigust omavolitseda suvalise soovi rahuldamisel – igaks juhuks vaatame ja kontrollime. PolS-is selliseid selgelt väljendatud meetmed puudusid.“

Kolmas ametnik tõi PPVSi puhul puudusena välja: „*Seadusest tulenevalt peab tegema tarvitajale tehtud kiirtestile veel Eesti Kohtuekspertiisi Instituudi ekspertiisi, mis seab ametniku vahel rakse menetlusprobleemi ette. Narkootiliste ainete puhul on see vajalik, aga leian, et mitte tarvitaja puhul. Eriti veel, kui maakondades tulevad mängu lepingulised suhted haiglatega. Positiivsena tõi ametnik välja, et eelnevalt oli enamus joobe temaatikast sätestatud määrustes, kuid nüüd on see tuvastamise teema lahti kirjutatud seadusesse.*“

Autor nõustub siinkohal vastanutega, kes leidsid, et PPVS on politseiametnike tööd lihtsamaks muutnud. Seadus on kaasaegsem kui oli PolS, kus polnud välja toodud kriteeriume, mille alusel saaksid ametnikud otsustada konkreetsetel juhtudel põhiõiguste piiramise.

6. Missugustel juhtumitel olete kasutanud koolis sihtsuunitlusega politseioperatsiooni läbiviimise osas sundi? Milles see väljendus?

Üksi küsitluses osalenud ametnik ei nimetanud olukorda, kus oleks olnud vaja sundi kasutada. Üks vastanuist selgitas, miks on seni puudunud vajadus sunni rakendamiseks: „*Oleme õpilastele selgitanud, mida teeme, mis alustel. Õpilased on aru saanud ja käitunud korralikult.*“

Vahetu sund PPVS-i tähenduses on füüsilise isiku, looma või asja mõjutamine politseiametniku poolt füüsilise jõuga, erivahendiga või relvaga. Ametnikud on sellele küsimusele vastates jätnud välja teenistuslooma, keda kasutatakse koolides narkoainete avastamiseks. Teenistusloom kuulub politsei erivahendite hulka ning pooled küsitluses osalejad on oma vastustes ära märkinud koostöö Põhja prefektuuris künoloogiateenistuse või Lääne prefektuuri tööpiirkonnas narkoväljaõppe saanud teenistukoera ning tema juhiga. Samas on hea tõdeda, et politsei on suutnud oma tegevust lastele ja noorukitele piisavalt selgitada, et neil ei tekiks mõtet ega soovi vastupanu osutada.

7. Milliste olukordade puhul narkootiliste ainete ja nende tarbijate avastamiseks võib Teie arvates narkokoera koolis kasutada, millisel eesmärgil ja millisel õiguslikul alusel, kuidas see praktikas toimub?

Ametnik nr 1 arvates: „*Narkokoera võiks kasutada koolis preventiivsel eesmärgil. Ennetamiseks sellisel juhul, kui puudub konkreetne info, mis viitaks kindlale õpilasele. Too*

ametnik teadis, et koer on erivahend ning politseil puudub alus kõiki õpilasi temaga kontrollida või teostada nende asjade läbivaatust.“

Ametnik nr 2 vastas: „*Narkokoera võib kasutada ainult ennetustöö jaoks.*“

Ametnik nr 3 märkis: „*Eemärk on ennetada ning laekunud infot kontrollida. Lisas ka, et ise ei ole PPVS-i kehtivuse ajal teenistuskoeri koolides kasutanud.*“

Ametnik nr 4 vastas: „*Narkokoer hõlbustab koolides masskontrolli läbiviimist. Koera kasutamine tagab kiire ja kõige vähem isikut riivava kontrolli meetodi. PPVS-i järgi on teenistusloom erivahend, mida võib kasutada turvakontrolli teostamiseks ja isiku vallasasjade läbivaatuseks.*“

Ametnik nr 5 kirjutab: „*Olukordade aluseks peab olema mingigi info, narkokoeri ei ole mõtet kooli tuua moe pärast, või et põhjusel, et naaberkoolis käisid koerad. Eesmärk on ikkagi ohu tõrjumine (laste puhul on oluline ka varane narkoainete tarvitamise avastamine) nii enda tervise kui ka kaasõpilaste suhtes. Tarvitajat on väga raske tuvastada, eriti suures koolikollektiivis, kui sul ei ole eelnevat infot. Kas rakendada erimeetmeid või teostada ennetusüritust, sõltub sellest, mida peab politsei vajalikuks selle käigus rakendada ja milline on eelteave ohust.*“

Ametnik nr 6: „*Eesmärgiks on narkootiliste ja psühhotroopsete ainete leviku kontrollimine koolis. Teenistuskoera võiks kasutada siis, kui on alust arvata, et narkootilisi aineid omab või tarvitab suurem seltskond klassist või koolist. Näeb siis välja selliselt, et esmalt taotleme loa peadirektorilt. Õiguslikud alused PPVS § 7¹⁸; PPVS § 7²³ ja PPVS § 7³⁶“*

Küsimuse teisele osale vastasid vaid mõned ning üldine arusaam oli, et erimeetme raames minnakse teenistuskoeraga klassiruumi, selgitatakse ära, mis toimuma hakkab ning teenistuskoera äramärkimise peale palutakse õpilane klassiruumist välja, tema asjad vaadatakse ametniku poolt üle ning vajadusel viiakse läbi isikule narkootilise joobe kontrollimiseks indikaatorvahendi test.

Autori arvates on seesugune politsei poolne tegutsemine tulemusi andud, kuid tuleb silmas pidada, et koer ei pruugi 100%-lise tõenäosusega meelemürkide või tarvitajat avastada. Koera osalusega toimunud ennetusüritus, kus hiljem demonstreeritakse tema oskusi või sihtsuunitlusega politseiline tegevus klassiruumis, kus koer ei suutnud avasta õpilast, kellel oli taskus narkootiline või psühhotroopne aine, võib isikus tekitada üleolevaid tundeid. Seeläbi näeb õpilane aga politseikoera suutmatust ning jätkab oma tegevusega. Samuti on sellisel tegevusel ka teine äärmus, kui teenistusloom märgib ära õpilase, kelle juurest ei leita hilisema vaatlusega keelatud aineid ega ole ka narkojoobes. Eriti teismelise eas on

koolikiusamine ning norimine populaarne. Isikule, keda paluti peale koeraga kontrolli ametnikega kaasa, võib tekkida tõrge politseitegevuse vastu, kui esialgne kahtlus osutus alusetuks.

8. Kas on erisusi narkoainete ja nende tarvitajate avastamiseks koolis klassiruumis ja õpilaskodus? Kui jah, tooge näiteid.

Küsimusele vastanud ametnikud tõid järgnevaid erisusi:

1) „Õpilaskodu on õpilase elukoht ja kaitstud põhiseadusliku õigusega, mis tähendab seda, et elukoht on püha ja puutumatu. Õpilaskodus saab narkootilisi aineid otsida vaid vajaliku menetluse raames ja siis juba ka pädeva isiku(kas kohtuniku või prokuröri) poolt kooskõlastatud läbiotsimise alusel“;

2) „Õpilaskodu kontrollides tuleks valida parim aeg, kus isikud on tubades ja ei tekiks anonüümseid asju ja olukorda, kus rikkumist ei ole kellelegi omistada“;

3) „Õpilaskodu on eravaldus ja kool on avalik koht. Avalikus kohas on politseil teised õiguslikud alused teostada järelevalvet, kui seda on mitteavalikus kohas“;

4) „Õpilaskodu puhul tuleb käsitleda tube kui eluruume. Politsei peab lähtuma PPVS § 7³⁸ õiguslikest alustest, mis on seotud eluruumiga“;

5) „On küll, kuna toimub valdusesse sisenemine (õpilaskodu) ja antud juhtumi puhul ei saa peadirektor luba anda“

Samas tuli ka vastuseid, kus erisusi ei täheldatud. Üldiselt vastustest järeldades on ametnikud teadlikud, et õpilaskodus ning klassiruumis ei saa ühtmoodi narkootilisi aineid või nende tarbijaid avastada. Meedet kasutatakse juhul, kui luba ei anta, kuid on vajadus või kui ei ole omanikku/asutajat juures. Autor on seisukohal, et ametnikud ei tee vahet valduse läbivaatusel ja valdusesse sisenemisel. Üks vastanuist eeldas, et õpilaskodu saab kontrollida vaid eelneva süüteomenetluse raames, kui vastas, et läbiotsimiseks annab loa kohtunik või prokurör.

9. küsimuses on kirjeldatud kahte erinevat juhtumit ning soovitud ametnike poolset lahendust olukorrale.

1) Kuidas lahendaksite õiguslikult situatsiooni, kui on tulnud koolitöötajatelt piisavalt informatsiooni, et ühes Teie piirkonna koolis tarbivad noormehed juba pikemat aega narkootilist ainet?

Lahendused olid järgnevad:

1) „Kasutaksin masskontrolli, kuna kindlate noormeeste nimesid ei ole välja toodud ja nii on kõige lihtsam neid nõ rutiinse kontrolli käigus avastada.“

2) „Planeeriks politseioperatsiooni, millele taotlen kooskõlastust siseministrilt. Edasi teen vajalikud plaanid ja kaasaks erinevaid jõudusid. Teavitaks vajadusel ja võimalusel kooli juhtkonda – üldjuhul ollakse koostööaltid.“

3) „PPVS § 7²⁷ (s.o joobeseisundi tuvastamine) järgi võtaks noormehed esialgu ette“

4) „Esmalt suhtleksin narkopolitseiga. Kui isikud nende vaateväljas ei ole, siis selgitaksin välja kui palju neid tarvitajaid on. Kui rohkem, kui üks-kaks noormeest, siis teeks veel eeltööd ja kui selgub, et aine levik või tarvitajate arv on suur ja väljub ka konkreetsest klassist, siis võtaksin erimeetme loa ja kasutaksin teenistuskoera abi“

5) „Antud juhtumi puhul võiks kool teha avalduse, mille alusel alustatakse väärteomenetlust. Konkreetset noormehed on teada, lisaks on piisavalt informatsiooni. Kui info on ikkagi kaheldav, võib korraldada ennetustegevuse, mille käigus külastatakse neid klasse, kus eeldatavad narkootikumide tarvitajad õpivad.“

Ühest seisukohta vastustest välja ei tule. On neid ametnikke, kes tunnevad end kindlamalt narkoennetusüritust tehes, on neid, kes taotleks erimeetmete rakendamiseks peadirektori luba. Ükski vastanutest ei maininud, et meetmeid rakendatakse ainult noormeeste osas. Kuna info tüdrukute kohta puudus, siis nende suhtes meetmete rakendamine oleks lubamatu.

2) õpilaskodu juhataja on politseile korduvalt teada andnud, et nende õpilaskodu I korrusel toas nr 1 elab Mart, kelle kirjutuslaual on tihti peale erinevate logodega tabletid. Juhataja arvates võivad tabletid olla suure tõenäosusega ecstasy- tabletid.

Nagu eelnevates vastustes näha, siis ametnikud tegid vahet järelevalve meetmetel narkootiliste ainete ja nende tarvitajate avastamiseks koolis ning õpilaskodus. Alljärgnevalt on politseinike mõtted, mida kasutaksid antud info realiseerimisel:

1) „Kuulaksin üle õpilaskodu juhataja tunnistajana ning hangiksin läbiotsimisloa.“

2) „Alustaksin väärteomenetluse, teostaksin läbiotsimise.“

3) „Kui on vajadus ka tuppä sisenemiseks, siis võtaksin Mardi (ja ka teised, kes antud toas elavad) kaasa, et ta saaks neid tablette meile näidata. (Lähtuksin PPVS § 7²⁷ § 7³⁶ § 7³⁷). Kui valdusesse sisenemise luba ma valdajalt ei saa, siis tuleb kiiresti pöörduda kohtu poole PPVS § 7³⁸. Kui selgus juba enne, et on vaja valdusesse siseneda ja seal kappe ja muid asju läbi vaadata, siis võtaksin loa juba enne.“

4) „Jällegi tegemist väga konkreetse juhtumiga, kus on vaja kontrollida ühte isikut ja tema eluruumi, võib-olla isegi mitte tema eluruumi, vaid tema valduses olevat keelatud ainet. Võimalik väljakutse, aga ka avalduse näol selgitada asjaolud ja vastavalt sellele alustada väärteomenetlus või kriminaalmenetlus. Õiguslik regulatsioon erimeetmete rakendamiseks on kehtestatud eesmärgil, et ei piirataks ega riivataks põhjendamatult nende isikute õigusi, kes ei ole avaliku korra eest vastutavad isikud.“

Valdusesse (õpilaskodu tuppä) võib politseiametnik siseneda kõrgendatud ohu väljaselgitamiseks ja tõrjumiseks ning ei pea eelnevalt kohtu poolt luba taotlema. Siinkohal tuleks lähtuda konkreetsest situatsioonist ja hinnata ohu olemasolu. Kohtust on vaja loa taotlemist valduse läbivaatuse puhul. Samuti leiab autor, et ametnikud ei ole päris teadlikud, kuidas õppeasutuse ühiselamus politsei järelevalve meetmeid rakendada. Ametnikud pigem alustaks menetluse ning menetluse raames taotleks läbiotsimiseks luba. Narkootiliste ainete puhul peab aga silmas pidama, et neid saab väga lihtsalt ja kiirelt hävitada või sootuks ära tarbida. Seega tuleks narkootiliste ja psühhotroopsete ainetega seotud infot koolides võimalikult ruttu ja oskuslikult realiseerida.

Küsitluse viimane osa keskendus ametnike ettepanekutele, mida ametnikud muudaksid PPVS-is, et oleks lihtsam ja tõhusam narkootiliste ainete omajaid ja tarbijaid õppeasutustes avastada?

Üks vastanuist leidis järgmist: „Pigem ei ole raskusi tänasel päeval mitte tarvitajate avastamisega, kuid võrd nende menetlemisega. Tulenevalt riigikohtulahendist on kohustus teha kindlaks narkootilise aine tarvitamise koht, aeg ja viis, mille tuvastamata jätmisel on materjal sama hea kui lootusetus. Praktikas ei ole ma kohanud, et õppeasutuste kontroll tulenevalt praegusest PPVS-ist oleks raskendatud.“

Järgmine ametnik arvas: „Mitte õppeasutustes, vaid üldise kergendaks politsei

sellesuunast tööd seadusemuudatus, mis lubaks isikut vastutusele võtta indikaatorvahendi positiivse näidu korral kui seda näitu (narkootilise aine tarvitamist) kinnitavad ka testitava ütlused. Ekspertiisi teostamine võiks toimuda sel juhul vaid tarvitaja soovil.“

Kolmas politseiametnik tõi välja probleemi: „*Isikute põhiõiguste ja muude subjektiivsete õiguste piiramine järelevalvemenetluses toimub ainult seaduse alusel. Isikut tuleb järelevalvemenetluses kohelda tema au teotamata ja inimväärikust alandamata. Seega leian, et selline tegevus ei peagi olema lihtsalt teostatav vaid ikka äärmisel vajadusel ja rangema kontrolli all. Õppeasutuste puhul on olukord lihtsam. Probleem tekib hoopis ühiselamute kohast.“*

Üks ametnikest soovis muuta seadust järgnevalt: „*Kool on mõningases mõistes avalik koht ja leian, et seadusest tulenevalt peaks olema politseil õigus oma suva järgi koolides viia läbi laiendatud läbivaatusi narkootiliste ainete ja nende tarvitajate välja selgitamiseks, kaasates selleks koeri. Arvestades hetke olukorda on alust arvata, et järjest enam levivad narkootilised ained ja nende leviku takistamiseks koolides, laste seas, oleks vaja teha sellelaadseid preventiivseid kontrollkäike koolidesse palju sagedamini, ilma et oleks vaja mõelda välja põhjuseid.“*

Mitu ametnikku ei muudaks hetke olukorras midagi, kuidas lisati, et koolitusi oleks vaja. Ettepanekute osas jäi kõige enam kõlama narkootilise aine tarvitamisest põhjustatud joobe kontrollimine ning tuvastamine, mis võiks olla lihtsam. Samuti mainiti ära, et narkootiliste ainete kontrollimine ühiselamutes on keerulisem, kui koolides.

KOKKUVÕTE

Käesoleva uurimustöö eesmärk oli analüüsida, kui tõhus on politsei järelevalve meetmete kohaldamine PPA Lääne ja Põhja prefektuuri ametnike seas. Samuti tõi autor välja seisukoha, et politseiametnikud ei teadvusta endale, milliseid võimalusi sätestab PPVS-s narkoainete ja nende tarbijate leidmiseks õppeasutustes. Töö autor viis eesmärgi saavutamiseks läbi kvalitatiivse andmetekogumise meetodi – küsitluse. Küsitluseks valiti välja 11 Lääne ja Põhja prefektuuri korrakaitseametnikku, kes igapäevaselt puutuvad kokku narkoväärtegude menetlemise ning ennetusega. Uurimusküsitlusele vastas seitse ametnikku.

Analüüsides uurimustöö tulemusi, selgus, et välja valitud ametnikud ei olnud teadlikud, kuidas ja millistes olukordades PPVS-is sätestatud järelevalve meetmeid rakendada. Samas peaaegu kõik vastanutest nimetasid oma teadmisi PPVS-ist heaks ning oskasid seaduses sätestatud oma töös kasutada. Vastustest selgus, et ametnikud ei tee vahet joobe tuvastamisel ning kontrollimisel. Vastajad teadsid, et klassiruumi ning ühiselamu toa kontrollimisel on erisused, aga ei osanud täpselt välja tuua mis. Politsei järelevalve meetmete rakendamine on just nii tõhus, kui teadlikult ja oskuslikult suudavad ametnikud seda rakendada. Antud uurimusest selguski, et küsitluses osalenud politseinikel puudub narkootiliste ainete ja nende tarbijate avastamiseks PPVS-i meetmete kohta teadmised. Kuna küsitlus viidi läbi vaid kahe prefektuuri tööpiirkonnas, siis järeldusi kogu Eesti kohta teha ei saa.

Olukorra parendamiseks toob autor välja ettepanekuna korraldada koolitusi. Igas prefektuuris on olemas PPVS-i koolitajad, kelle ettekanded on siiani olnud terve PPVS-i kohta. Alustades haldusmenetluse põhimõtetega ning lõpetades liiklusalaste kaasuste näidetega. Seaduse paremaks mõistmiseks tuleks organiseerida koolitusi temade kaupa – nt narkootiliste ainete ja meelemürkide tarvitajate avastamine õppeasutuses (hõlmates ka õpilaskodusid). Koolituse teemadeks võiks olla peamised meetmed, mida rakendatakse. Kindlasti peaks õppepäeva kuuluma erinevate kaasuste lahendamine, mis aitab olukordi

paremini kinnistada. Koolituse sihtrühmaks peaks olema ametnikud, kes igapäevaselt sarnaste juhtumite kallal töötavad.

Lisaks võiks mõelda koostööle kriminaalpolitsei ametnikega. Uimastite levik noorukite seas ei ole vähenenud, pigem on tarbimine ja väikeste koguste omamine kasvamas. Eduka politseitöö tulemusena on võimalik väikeses koguses narkootilise aine omajast jõuda tänavadiilerite-varustajateni. Koostöö üks vorme võiks olla kriminaalpolitseinike kaasamine politseioperatsioonidele või üksikjuhtumite lahendamisele.

Antud uurimusest toob autor välja ettepanekuna koostöö õppeasutustega. Korraldada tuleks õppepäevi ja jagada infot, et oleksid politseid rohkem toetavad seda nii üksikjuhtumite lahendamise kui politseioperatsioonide läbiviimise tulemuslikkuse parandamiseks. Koostöös selgitada pedagoogidele nende õigusi-kohustusi narkootiliste avastamise puhul. Koolid teevad lepingud ühiselamu tubade kasutamiseks ja sisekorraeskirjades on reeglina märgitud keeld keelatud ainete hoidmiseks või tarbimiseks. Nõuete kehtestajana peaksid ka nemad olema aktiivsed. Samuti on õppepäevade eesmärgiks selgitada, millist infot politseile edastada, et saadud teabega oleks võimalik midagi peale hakata.

Mõistlik oleks välja töötada juhend, kuidas lahendada narkootiliste ainetega seotud juhtumeid haridusasutustes. Juhendmaterjalis võiks kajastada peamiste järelevalve meetmete rakendamist ning nende võrdlust klassiruumides ja õpilaskodudes, joobetuvastamist ning teenistusloomade kasutamist.

Antud uurimustöö viidi läbi Lääne ja Põhja prefektuuri tööpiirkonnas, järgnevalt võiks sarnase uurimustöö läbi viia PPA Ida ja Lõuna prefektuuri ametnike seas, et saaks järeldusi teha kogu PPA kohta. Uurimustöö alguses nimetas autor, et narkomaania ennetamisega tegelevad mitmed ministriumid vähendamaks uimastite levikut. Loetelust puudub aga perekond. Seega edaspidi võiks uurida politsei, narkosüüteo toimepannud nooruki ning tema pere koostööd. Milliseid lahendusi on üheskoos leitud ning kui tulemuslikud need on.

Kokkuvõttes saab välja tuua, et uurimustöös esitatud küsimused leidsid vastused ning tulemustele tuginedes on võimalik täiendada politseiametnike teadmisi.

РЕЗЮМЕ

Актуальность и новизна данной дипломной работы состоит в том, что закон о полиции и погранохране к настоящему времени действует уже в течение двух лет и до сих пор не были досконально изучены методы наблюдения со стороны полиции, которые могли бы быть использованы в школах для обнаружения наркотиков и их потребителей. Автор дипломной работы проанализировал распространение наркотических и психотропных веществ среди школьников Эстонии в различные временные промежутки, и отдельно выделил нарко-правонарушения несовершеннолетних в годах 2010 и 2011. Этот выбор обусловлен тем, что закон о полиции и погранохране вступил в силу только в 2010-ом году. Основной задачей данной исследовательской работы – проанализировать, насколько эффективно использование методов полицейского контроля со стороны чиновников Департамента полиции и погранохраны Ляэнеской и Пыхьяской префектур. Также автор пришёл к выводу, что сотрудники полиции не знают, какие возможности предоставляет закон о полиции и погранохране для нахождения наркотических веществ и их потребителей в учебных заведениях. Для выполнения поставленных задач, автор использовал количественные методы по сбору информации – провёл опрос. В опросе приняли участие семь сотрудников Ляэнеской и Пыхьяской префектур, которые ежедневно соприкасаются с расследованием нарко-проступков и профилактикой наркомании.

Использование методов наблюдения полиции эффективно ровно на столько, на сколько чиновники знают и умело могут их применять. Из данного исследования выяснилось, что у участвовавших в опросе полицейских отсутствуют знания закона о полиции и погранохране для обнаружения наркотиков и их потребителей. Так как опрос был проведён только на территории двух префектур, то делать выводы по всей Эстонии нельзя. Анализируя результаты исследования, выяснилось, что выбранные для опроса чиновники не знают как и в каких случаях применять методы контроля заключённые законом о полиции и погранохране. Также почти все участвовавшие в

опросе оценили свои знания закона о полиции и погранохране как хорошие и умели использовать закон в рамках своих рабочих обязанностей.

Исходя из выше приведённого автор предлагает: для более эффективного решения связанных с наркотиками проблем, следует организовывать учебные дни как для сотрудников полиции так и педагогов. Также на полицейских операциях и на отдельных происшествиях сотрудничать с уголовной полицией. Именно в сотрудничестве с уголовной полицией появляется больше возможностей для определения людей, кто предлагает несовершеннолетним и молодым наркотические вещества. Автор считает, что необходимо провести такое же исследование в Идаской и Лыунаской префектурах и по суммарным результатам сделать выводы относительно всего Департамента полиции и погранохраны.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

- A Ahven, A., Kereme H., Kruusement A., et al, *Kuritegevus Eestis 2010. Kriminaalpoliitika uuringud nr 15* (Justiitsministeerium 2011)
- Allaste, A-A., *Koolinoored ja uimastid*, (TLÜ Kirjastus 2008)
- Allaste, A-A., Lagerspetz, M., Kurbaova, A., *Uimastid ja uimastitarvitajad Eesti ühiskonnas* (Valgus 2005)
- Eesti Vabariigi põhiseadus 28.06.1992, jõustunud 03.07.1992 – RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2
- Eesti Uimastiseire Keskus, „Riiklik poliitika ja seadused“ (2012) <eusk.tai.ee/index.php?id=1550> välja otsitud 01.02.2012
- Heinsoo, P., Künnapu, M., Laaring, M., Mikiver, M. *Politsei järelevalve menetlus* (Sisekaitseakadeemia 2010)
- Heldna, E. ja Kasemäe, R., Pellinen, E. *Korralduspoliitika ja narkootikumid* (Tallinn 2006)
- Isikul esineda võivate alkoholi- ja narkootilise, psühhotroopse või muu sarnase toimega aine tarvitamisest tingitud joobe- ja mürgituse tunnuste loetelu ja nende tunnuste esinemise või mitteesinemise tuvastamise viisid, Sotsiaalministri määrus nr 37 30.04.2010, jõustunud 10.05.2010, RTL 2010, 23, 409
- Justiitsministeerium Laulasmaa deklaratsioon kuritegevusevastase võitluse eelistustest (2005) <www.just.ee/15087 >, välja otsitud 15.01.2012
- Jõks, A., „Kehtiv politseiseadus...“, *Juridica* (2004), nr 7
- Kaebus Lääne Politseiprefektuuri politseiametnike 24. mai 2006.a toimingute õigusvastaseks tunnistamiseks, haldusasi nr 3-3-1-65-07*, Riigikohtu halduskolleegium, kohtuotsus, välja otsitud 11.02.2012
- Karistuseseadustik, 06.06.2001, jõustunud 01.09.2002 - RT I, 04.04.2012, 3, § 183
- Kassatsioon Tallinna Linnakohtu 30. septembri 2004. a otsuse peale Jaan Madismäe väärteoasjas NPAS § 15¹, kriminaalasi nr 3-1-1-4-05*, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, välja otsitud 15.02.2005

Kriminaalmenetluse seadustik 12.02.2003, jõustunud 01.07.2004 - RT I 2003, 83, 558 ... RT I, 04.04.2012, 3, § 90

McGill, T., *"Uimasteid trotsides teejuht lapsevanematele"*, (Varrak 2003)

Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus, 11.06.1997, jõustunud 01.11.1997 - RT I, 30.12.2011, 21, § 2 p 1

Otter, M., *Narkootikumid*, (Huma 1997)

Pars, S., Alaealine haldusmenetluses“, õppematerjal kättesaadav Politsei- ja Piirivalveameti Intranetist, välja otsitud 03.03.2012

Politsei- ja Piirivalveameti põhimäärus, 22.12.2011 nr 26, jõustunud 01.01.2012, § 15 lg 4

Politsei ja piirivalve seadus 06.05.2009, jõustunud 01.01.2010, osaliselt 01.01.2012 – RT I 2009, 26, 159... RT I, 29.12.2011, 28

Politsei ja piirivalve seaduse rakendamise seadus, 26.11.2009, jõustumine 01.01.2010, RT I 2009, 62, 405

Riigikogu, „Korraldusseaduse eelnõu seletuskiri“, <www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=93502> välja otsitud 02.02.2012

Riigikogu, „Politsei ja piirivalve seaduse eelnõu seletuskiri“ (2008), <www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=408188&u=20110326190645> välja otsitud 02.02.2012

Riigikogu, „Politseiseaduse ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus 222 SE II-1“, <www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=264896> välja otsitud 01.03.2012

Riigikogu, „Politseiseaduse ... muutmise seadus 75 SE III“ (2007), <http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=98460>, välja otsitud 05.03.2012

Smutov, M., „Riigikogu: kas narkomaania vastu võitlemise ressursi on vähendatud?“ *Postimees* 18.01.2012, <www.postimees.ee/707144> välja otsitud 18.01.2012

Statistikaamet “Rahvaarv ja rahvastiku koosseis” (2012), <pub.stat.ee/pxweb.2001/Database/Rahvastik/databasetree.asp>, välja otsitud 01.02.2012

Tsiviilseadustiku üldosa seadus 27.03.2002, jõustunud 01.07.2002 – RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 06.12.2010, 12

Vabariigi Valitsus, “Narkomaania ennetamise riiklik strateegia aastani 2012”, (2004), <valitsus.ee/et/valitsus/arengukavad>, välja otsitud 05.03.2012

LISA 1

Küsitlus Lääne ja Põhja prefektuuri korrakaitseametnikele SKA lõputöö teemal politsei- ja piirivalve seaduses sätestatud meetmete rakendamine koolides narkootiliste ainete ja nende tarvitajate leidmiseks.

1. Millistel ajenditel kavandasite erimeetmeid koolis narkoainete ja nende tarbijate avastamiseks 2010. ja 2011. aastal? Kas kool on ise pöördunud ise ettepanekuga politsei poole, kas politsei saab teavet mõnelt narkoainet tarvitanud alaealiselt, lapsevanemalt vms?
2. Hinnake oma teadmisi politsei järelevalve õiguslikust regulatsioonist narkoaine avastamisel koolis ja selle rakendamise praktikast. Juhul, kui on mõni järelevalve meede, mille kasutamist pigem väldiks, siis mis põhjusel?
3. Milliseid politsei järelevalve meetmeid olete rakendanud peadirektori loal narkoalaste operatsioonide läbiviimisel?
4. Missuguseid probleeme on ühe või teise järelevalve meetme rakendamine kaasa toonud?
5. Mitu aastat töotasite enne PPVS-i jõustumist politseis ning viisite läbi politseioperatsioone? Mis on PPVS-i sätestatud meetmete eelised ja puudused narkoainete ja nende tarbijate leidmisel koolides võrreldes politseiseaduses sätestatuga?
6. Missugustel juhtumitel olete kasutanud koolis sihtsuunitlusega politseioperatsiooni läbiviimise osas sundi? Milles see väljendus?
7. Milliste olukordade puhul narkootiliste ainete ja nende tarbijate avastamiseks võib Teie arvates narkokoera koolis kasutada, millisel eesmärgil ja millisel õiguslikul alusel, kuidas see praktikas toimub?
8. Kas on erisusi narkoainete ja nende tarvitajate avastamiseks koolis klassiruumis ja õpilaskodus? Kui jah, tooge näiteid.
9. Kuidas lahendaksite õiguslikult järgmised olukorrad:
 - 1) Kuidas lahendaksite õiguslikult situatsiooni, kui on tulnud koolitöötajatelt piisavalt informatsiooni, et ühes Teie piirkonna koolis tarbivad noormehed juba pikemat aega narkootilist ainet?
 - 2) õpilaskodu juhataja on politseile korduvalt teada andnud, et nende õpilaskodu I korrusel toas nr 1 elab Mart, kelle kirjutuslaual on tihti peale erinevate logodega tabletid. Juhataja arvates võivad tabletid olla suure tõenäosusega ecstasy- tabletid.

Kuidas kontrolliksite antud infot ja milliseid PPVS-i sätestatud meetmeid? rakendaksite? Põhjendage!

10. Milliseid ettepanekuid või muudatusi teeksite politsei ja piirivalve seaduses, et oleks lihtsam ja tõhusam narkootiliste ainete omajaid ja tarbijaid õppeasutustes avastada?